

ptáčí svět

časopis České společnosti ornitologické

2 | 2023

- květen | Vítání ptačího zpěvu na mnoha místech ČR; *birdlife.cz/pozvanka-na-vitani-ptaciho-zpevu-2023*
10. 6. | Noční příroda Josefovských luk; *josefovskelouky.cz*
14. 6. | Ornitolog na drátě; *birdlife.cz/ornitolog-na-drate*
22. 6. | Za tajemstvím okřídlených sousedů v Olomouci; *mos-cso.cz*
8. 7. | Exkurze za vlhami do ptačího parku Malá Lipová; *mos-cso.cz*
31. 7. – 6. 8. | Volný pracovní tábor na Josefovských loukách; *josefovskelouky.cz*

Exkurze ČSO

Ptačí park Kosteliska a jihovýchodní Morava | 10.–11. 6. | autobusem

Slovensko – Orava a Malá Fatra | 15.–18. 6. | autobusem

Island | 29. 6. – 7. 7. | letecky

NP Hortobágy | 5.–8. 10. | autobusem

Omán | listopad/prosinec | letecky

Kanárské ostrovy – Lanzarote a Fuerteventura | únor 2024 | letecky

Východní Indie | 23. 3. – 8. 4. 2024 | letecky

birdlife.cz/exkurze; primaroute.cz

Foto: Michal Richter iG; Michal Richter/epphoto

Jarní novinky v dobročinném obchodě ČSO

eshop.birdlife.cz

<< polák velký (pták roku 2023)

Biosmršť 2023

26.–28. května

V rámci evropské akce BioBlitz

Sledujme šíření nepůvodních druhů

Více na biosmrst.cz

Hledejte **husici nilskou a rezavou kachničku mandarínskou**
Pozorování vkládejte jednoduše z mobilu do Aviflu na birds.cz
+ 3 druhy dalších obratlovců
+ 12 druhů bezobratlých
+ 18 druhů rostlin
do aplikace **iNaturalist**

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXX, číslo 2/2023

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: cso@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka

Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | **Gabriela Dobruská**, dobruska@birdlife.cz |

Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | **Barbora Kamíniecká**, barbora.kaminiecka@nature.cz |

Jiří Sládeček, jiri.sladecek@volny.cz | **Věra Sychrová**, sychrova@birdlife.cz |

Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz | **Lukáš Viktora**, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 400 Kč.

Obsah a čísla ke stažení najdete v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

1 | Úvodník / *Tomáš Pospíšil*

1 | Z terénu i z kanceláře / *Věra Sychrová*

Co přinesl poštovní holub

2 | Neobvyklá čapí hnízdění / *Jan Ipri, Michael Strnad*

2 | Velmi blízcí sousedé / *Dana Rymesová*

Letem ptačím světem Báry Kamíniecké

3 | Kypr: místo sítí lepidlo

3 | Chraň a budeš chráněn

3 | Rezervace arům svědčí

Z domova

4 | Zajímavá pozorování od listopadu do dubna /

Jan Studecký a Jan Grünwald

Zajímavosti z ptačí říše

5 | Proč je v rákosí tolik rákosníků? / *David Hořák*

6 | Kolik ptáků najdeme v různých typech prostředí? / *Jiří Reif*

7 | Co se děje s populací českých ptáků? / *David Storch*

8 | Královna matka ze Soutoku / *David Horal*

Rozhovor

9–11 | Bez ptáků by mi bylo velmi smutno. Rozhovor s Tomášem Bělkou / *Alena Klvaňová*

Objektivem

12–13 | Objektivem Zbyňka Nantla

Pták roku

14 | Hledáme rybníky pro poláka / *Alena Klvaňová, Petr Musil*

Poznáte...?

15–17 | Poznáte mláďata kachen? / *Petr Musil, Alena Klvaňová, Jan Hošek*

Mladým ornitologům

18 | Krutihlavovy hlavolamy / *Vladka Sládečková*

18 | Polet se mnou do přírody / *Gabriela Dobruská*

Ptačí svět v říši umění

19 | Labuť, Léda a Leonardo / *Daniel Razím*

Zajímavosti z ptačí říše

20–21 | Ostrov, kde je ptáků čím dál víc / *Zdeněk Vermouzek*

22 | Labuť zpěvná zvaná Zpěvanka uhynula / *Jiří Šafránek*

22 | Hnízdění husy velké s berneškou velkou / *Jiří Šafránek*

Rady, tipy, návody

23 | Pomozte nám zjistit, kdo hnízdí ve jmelí a ochmetu / *Daniel Křenek, Natalia Atamas, Julia Kraslenko*

V ohrožení

24–25 | Ptačí chřipka v Severním moři – případ terej bílý / *Anna Porkertová*

25 | Ptačí chřipka u našich racků / *Věra Sychrová*

Ze života ČSO

26–27 | Co děláme pro polní ptáky / *Lucie Hošková, Zuzana Holubová, Michaela Kadavá, Lucie Vacková, Václav Zámečník*

Za ptáky do světa

28–31 | Pět nejlepších míst na dovolenou (... a na ptáky) / *Zdeněk Valeš*

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz)

Tisk: **Unipress, spol. s r. o., Turnov**

Jazyková korektura: **Milan Bronclík**

Toto číslo vyšlo 18. 5. 2023 v nákladu 6500 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 30. 6. 2023. Vyjde v srpnu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Puštík obecný (*Strix aluco*) na snímku Zbyňka Nantla.

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu na birdlife.cz/ptaci-svet

a profil na [facebook.com/ptacisvet](https://www.facebook.com/ptacisvet).

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 6600 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Platí zákony džungle i v dnešním světě?

„Zákon džungle“ je chápán jako neúprosný boj o přežití v přírodě, kde silní a přizpůsobiví mají větší šanci žít a rozmnožovat se, zatímco slabší a méně přizpůsobiví jsou vystaveni diskriminaci a útlaku. Zmíněný pojem byl v tomto významu použit již v roce 1894 v *Knize džunglí* od Rudyarda Kiplinga. V průběhu času jej etologové postupně přehodnocují, a tak je dnes spíše synonymem pro popis jakéhokoliv stavu, kde jsou výhody přizpůsobivosti a síly nadřazeny rozumu a toleranci.

Dnešní společnost na nás vytváří neustálý tlak, že pokud neobstojíme v každodenním boji o cokoli, staneme se neúspěšnými. Honba za trvalým růstem, materiálními statky a často malicherným úspěchem nás však žene opačným směrem. Rozmařile čerpáme přírodní zdroje, bojujeme se zdánlivými „škůdci“ prostředky, které likvidují vše živé, vypouštíme do ovzduší škodlivé látky, jež způsobují klimatickou změnu, a zasahujeme do přírodních procesů tak, že narušujeme jejich dlouhodobou rovnováhu.

Ptáci, kteří jsou předmětem našeho společného zájmu, žijí v různorodých biotopech, jež my lidé často bez rozmyslu využíváme. Zemědělská krajina je pro nás zdrojem obživy, ale na nekonečných lánách hubíme hraboše rodenticidy, místo abychom podporovali výskyt dravých ptáků, kteří dokážou jejich počet účinně tlumit. Lesy vnímáme jako továrny na dřevo, které se svými monokulturními stejnověkými porosty podléhají kůrovci, místo abychom je udržovali druhově i věkově pestré, a podporovali tak výskyt hmyzožravého ptactva. Každý byt jen částečně poškozený strom odstraníme, protože již nemá kvalitní dřevo, ačkoliv by mohl být biotopem pro širokou paletu různorodých organismů. Na fasádách nám vadí hnízda vlaštovek a jiříček tak, že je neváháme i přímo v době hnízdění shazovat, místo abychom pod hnízdo umístili podložku a s radostí sledovali, kolika mouchami a komáry ptačí rodiče nakrmí svá mláďata.

Podle zákonů džungle jsme my lidé již dávno ovládli tento svět, i když spíše svou přizpůsobivostí než silou. Mějme však na paměti, že na rozdíl od přírody potřebujeme pravidla, která ochrání menší a slabší a zajistí rovnováhu, často i na úkor zisku a pohodlí. Řídme se i přes svou sílu a přizpůsobivost spíše jimi než zákonem džungle a budme tolerantní – jen tak zachováme stabilní a dlouhodobě udržitelný svět pro nás, pro ptáky i celou planetu.

Tomáš Pospišil, místopředseda ČSO a lesník

Foto: Matěj Stránský

Foto: Michal Bogár

Budníček menší je jedním z navrátilců, jejichž zpěv jsme přivítali v rámci 32. ročníku Vítání ptačího zpěvu. Akce, jejichž seznam najdete na birdlife.cz/vitani-ptaciho-zpevu, se konají od konce dubna do začátku června na více než stovce míst po celé republice.

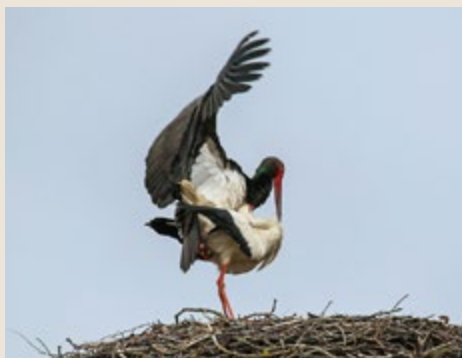
- **V předjaří jsme v ptačích parcích ČSO uspořádali brigády, jejichž cílem bylo připravit rezervace na novou sezonu.** Vyřezali jsme náletové dřeviny, opravili ohrady, vysekali stařinu na hnízdištích bahňáků, upravili návštěvnické stezky a vybírali parky od odpadků. Srdečně děkujeme všem účastníkům a těšíme se na vaši návštěvu!
- **Zemědělci mají i nadále zájem spolupracovat s ČSO na záchraně sýčka.** Potvrdil to výzkum prostřednictvím hloubkových rozhovorů, který jsme zadali, abychom lépe porozuměli potřebám a motivacím zemědělců. Ti jsou zásadními spojenci v ochraně této kriticky ohrožené sovy, a proto chceme spolupráci prohloubit. Přečtěte si více na birdlife.cz/vyzkum-mezi-zemedelci.
- **Prostřednictvím tiskové zprávy jsme upozornili, že řešením hraboší krize je ozdravení krajiny, a nikoliv rodenticidy, jejichž zvýšenou dávkou povolilo ministerstvo zemědělství.** Sice vítáme kompromis nerozhazovat jed v teritoriích sýčků a sov pálených, ale zdůrazňujeme, že trávení je dočasným řešením. V Česku převládá intenzivní hospodaření s velkými lány. Pestrá krajina, která hostí ptačí i savčí predátory, by si s hlodavci poradila lépe. Za nepochopitelné považujeme rozhodnutí vyplácet dotace na trávení z rozpočtu ministerstva životního prostředí, a nikoliv ministerstva zemědělství.
- **Vytvořili jsme společnou galerii, kam můžete vkládat fotografie ptáka roku 2023 poláka velkého.** Ty nejpovedenější rádi použijeme k propagaci. Formulář pro nahrávání a odkaz na galerii s fotkami najdete na birdlife.cz/polak-velky-galerie.
- **V úterý 28. března 2023 jsme uspořádali vzpomínkový večer na Jirku Flouska.** Kolegové a kamarádi ve svých přednáškách zavzpomínali na mimořádného člověka, celoživotního ochránáře, všestranného zoologa KRNAP a respektovaného předsedu ČSO, který nás předčasně opustil na podzim loňského roku. Podívejte se na fotografie z tohoto večera na birdlife.cz/fotoreportaz-ze-vzpominkoveho-vecera.
- **Švitoření jiříček a vlaštovek se v dubnu opět začalo ozývat na mnoha místech republiky.**

- Bohužel se ČSO každoročně setkává s případy cíleného shazování jiříčích a vlaštvočích hnízd, ničení hnízdišť a zabraňování hnízdění, což je v rozporu se zákonem. Apelovali jsme na veřejnost, aby jiříčkám a vlaštovkám pomohla vytvořit příznivé a bezpečné prostředí k životu. Tipy a leták ke stažení najdete na birdlife.cz/vlastovky-a-jiricky-se-vraceji.
- **Před vlakovou stanicí v Berouně nově stojí věž pro jiříčky.** Poskytuje několik umělých hnízd a především prostor, kde si jiříčky mohou postavit vlastní hnízda. Děkujeme Správě železnic a městu Beroun za spolupráci. Jde o skvělý příklad řešení soužití ptáků s lidmi a do budoucna snad i inspiraci pro další města. Momentálně jsou v Česku tři jiříčí věže.
- **Po vydatných dubnových deštích se v ptačím parku Kosteliska zaplavily tůně v ohradách, které jsme budovali loni na podzim.** Zaplavení okamžitě využily žáby, které se do vody stahují z okolí rozmnožovat. O jejich přítomnosti svědčí noční hlasové projevy, díky nimž jsme zjistili rosníčky zelené, ropuchy obecné i blatnice skvrnité. Jako první obsadili tůně skokani štíhlí, jejichž snůšky se objevily již v první polovině března.
- **V pátek 21. dubna jsme v Hradci Králové uspořádali exkurzi za hnízdy čejek chocholatých.** Tento silně ubývající druh zemědělské krajiny hnízdí na polích, kde ho ohrožuje zemědělská technika. Abychom hnízda čejek ochránili, spolupracujeme se zemědělci a označujeme snůšky tyčemi s reflexní barvou. Díky tomu se jim farmáři vyhnou a čejky mohou v klidu vyvést mláďata. I vy můžete čejkám pomoci, například ohlášením jejich hnízdiště. Informace najdete na birdlife.cz/cejka.
- **Již desátou sezonu společně v programu občanské vědy Čapí hnízda zjišťujeme, jak se u nás daří čápům bílým.** Na mapě birdlife.cz/capi najdete všechna známá hnízda, kterých je v Česku více než 1500. Vydejte se k hnízdu ve vašem okolí a zadejte pozorování. Také doporučujeme zhlédnout pořad Ornitolog na drátě na téma Můj soused čáp. Najdete ho na birdlife.cz/ornitolog-na-drate.

Neobvyklá čapí hnízdění

Foto: Jan Ipri

• Do Horní Cerekve na Vysočině letos několikrát zavítal samec čápa černého, který při lesních pracích přišel o hnízdo. Když byla na hnízdě čápů bílých přítomna pouze samice, čáp černý se s ní

dokonce pokoušel o páření. Nakonec ho ale právoplatný majitel hnízda vyhnal a pár čápů bílých pokračuje v hnízdění. V Česku jde o jedinečné pozorování, ale v Evropě se zřejmě o unikát nejedná. Smíšený čapí pár letos v dubnu zahnízdil také například v dolnosaském Lüderu.

Jan Ipri, Horní Cerekev

• Do jihočeského Chýnova se v dubnu vrátila samice, která tu hnízdila i v minulém roce. Její loňský partner ale tentokrát nepřiletěl a na hnízdě se s ní letos místo samce zdržuje druhá samice. Od 17. do 24. dubna obě čápice střídavě snášely vejce, až snůšku zakončily počtem osmi vajec, o která společně pečují. Že některá z vajec budou oplozená, je ale velmi nepravděpodobné. K páření čápů totiž dochází téměř výhradně na hnízdě, a protože to chýnovské nepřetržitě sledujeme kamerou, víme, že k páření se samcem

Foto: CAMI Chýnov

zde nedošlo. Na náhodný flirt kdesi u rybníka sice nevěřím, ale v přírodě nikdy neříkej nikdy. A tak třeba ještě budeme překvapeni.

Michael Strnad, Chýnov

Sledujte čapí hnízda a dění na nich zaznamenávejte na birdlife.cz/capi. Každé pozorování je cenné, i v případě, že na hnízdě žádného čápa nevidíte.

Velmi blízcí sousedé

Sýc rousný běžně využívá k hnízdění dutiny po datlu černém, a proto se oba tyto ptačí druhy často objevují na hnízdních lokalitách v těsné blízkosti. Při monitoringu hnízdního výskytu sýce rousného na Žďársku, kterému se každoročně věnuji od roku 2005, jsem několikrát pozorovala hnízdění sýce rousného a datla černého i v tomtéž doupném stromě. V hnízdní sezoně 2022 jsem však zaznamenala úspěšné velmi blízké hnízdění obou druhů v dutinách, jejichž vletové otvory byly od sebe na kmeni vzdáleny jen pár desítek centimetrů.

Toto nové hnízdiště sýce rousného jsem našla v roce 2018 v katastru obce Bobruvka. Dne 22. 4. se mi při poškrabu na borku doupného buku ukázala samice sýce ve vletovém otvoru dutiny po datlu černém a o měsíc později jsem v hnízdě okroužkovala tři mláďata. Tento hnízdní strom se nachází pouhých 150 m od dalšího doupného buku, v němž pravidelně hnízdívá datel černý. I jeho hnízdění bylo v roce 2018 úspěšné.

O dva roky později jsem se přesvědčila, že kontroly doupných stromů poškrabem nejsou stoprocentní zárukou podchycení hnízdění, protože hnízdící samice sýce nemusí na poškrab vždy reagovat. Zatímco kontrola hnízdního stromu sýců poškrabem v březnu 2020 byla negativní, při kontrole dutiny endoskopem se ukázalo, že samice byla v dutině přítomná, aniž by na poškrab reagovala, jak se často stává při snášení vajec či líhnutí mláďat. I v tomto roce bylo její hnízdění úspěšné, stejně jako hnízdění sousedícího datla. Ten naopak z dutiny vyhlížel nebo vyletěl často už při prvním šlápnutí kolemjdoucích na větvičku či listový opad v bukovém porostu.

Datel se na své tradiční hnízdiště vrátil i v roce 2021, ale hnízdění sýce tehdy prokázáno nebylo. Loni v dubnu jsem pak s překvapením pozorovala sestěhování obou druhů do původního datlího hnízdního stromu, v němž se již na stejné straně kmene nacházely čtyři datlí dutiny nad sebou. Druhou nejvyšší dutinu obsadil sýc a přibližně 30–40 cm nad ním zahnízdil datel. Hnízdění sýce bylo tentokrát úspěšné a v květnu jsem zde okroužkovala dvě mláďata, zatímco datel teprve inkuboval tři vejce, ale i ta se později úspěšně vylíhla. Ukazuje se tedy, že sýc rousný a datel černý mohou být i v hnízdní době značně tolerantní sousedé. Letos

Blížkost dutin obsazených sýcem rousným a datlem černým v roce 2022

Datel černý u hnízdní dutiny v roce 2022

Mláďata sýce rousného z roku 2022 byla po okroužkování vrácena do dutiny

V roce 2023 si sýc a datel hnízdní dutiny vyměnili

je tentýž hnízdní strom oběma druhy opět obsazen, ale dutiny si ptáci oproti loňsku prohodili. Lze jen spekulovat, zda si takové spolubydlení vybrali z vlastní vůle, nebo v reakci na všudypřítomnou těžbu v rámci „boje s kůrovcem“ na Vysočině a úbytek vhodných hnízdních stromů.

V roce 2022 mě navíc zaujalo ještě jedno fungující velmi blízké soužití. V pásu stromů na

severním okraji fotbalového hřiště v Bobrově úspěšně hnízdili kalousi ušatí i poštolky obecné. Hnízdo s mláďaty poštolek bylo umístěno na borovici v těsné blízkosti fotbalové branky, asi 25 metrů od vyváděných kalousů. Nezbyvá než si přát, aby i lidé byli k přítomnosti svých ptačích sousedů tak tolerantní, jako byly zmiňované ptačí druhy k sobě.

Dana Rymešová, Bobrová

Foto: 4x Dana Rymešová

Kypr: místo sítí lepidlo

Nelegální lov tažných ptáků je dlouhodobou bolestí jihoevropských států, kde je bohužel stále částí obyvatel považován za kulturní tradici. Bez ohledu na legislativní zákazy a odpor velké části veřejnosti pokračuje v mnoha zemích lov ptáků do sítí, na lep i zástřely. Alespoň trochu pozitivní zprávu zveřejnil nedávno kyperský partner BirdLife. Odchyty ptáků do sítí meziročně klesly téměř na polovinu a ve srovnání s rokem 2002 se celkově snížily už o 90 %. Slibný výsledek byl dosažen díky neúnavné práci ochranářů a úřadů. Nermalou měrou přispěly i vysoké pokuty začínající na 2000 eur za nelegální odchyt ptáků do sítí. Přestože zpráva vypadá optimisticky, odhad 345 000 ptáků usmrčených nelegálně na Kypru během podzimu 2022 už tak veselý není. Pokračují tu organizované odchyty za nečinného přihlížení policie, protože zvláštní protipyltlácká jednotka byla v roce 2019 zrušena. Roste také počet případů odchyty ptáků na lep, protože za tento pro ptáky zvláště trýznivý způsob lovu byla pokuta naopak nesmyslně snížena na desetinu (200 eur) za ulovení méně než 50 ptáků, což již není odstrašující. BirdLife Kypr proto vyzval nového prezidenta, aby dostal svému slibu, že obnoví činnost protipyltlácké jednotky, a aby podpořil zvýšení pokuty za nelegální zabíjení ptáků. Jen tak se Kypru může podařit zabránit každoročním nesmyslným úmrtím statisíců tažných ptáků.

Podle *birdlife.org*

Cílovými druhy lovců na Kypru jsou pěníce černohlavé, ale chytají se všichni ptáci, kteří na lep sednou. Obvykle tak zůstávají uvězněni celé hodiny a při každém pokusu o útěk se ještě více přilepí. Tvzení, že nečlověké druhy ptáků lovců pouštějí, je nepravdivé, protože je téměř nemožné ptáka odlepit, aniž by došlo k jeho zranění.

Foto: Ben Porter, BirdLife Cyprus

Chraň a budeš chráněn

Vzácné druhy lze jen obtížně chránit bez ohledu na potřeby místních obyvatel. Proto se zejména v chudších částech světa, které však často oplývají největším přírodním bohatstvím, stále častěji prosazuje přístup zapojit do ochrany druhů místní komunity tak, aby z ochrany měly samy prospěch. Vypalování pralesů kvůli získání zemědělské půdy je jednou z hlavních příčin nevratného ničení přírodního prostředí a mizení mnoha druhů. U ostrovních endemitů to platí dvojnásob. Indonéský sopečný ostrov Sangihe s rozlohou 813 km² je domovem čtyř kriticky ohrožených endemických druhů ptáků, jejichž přežití závisí na zachování primárního pralesa. Jedním z těchto ohrožených druhů je lejskovec modrý (*Eutrichomyias rowleyi*), drobný hmyzožravý pěvec nezaměnitelný díky svému modrému zbarvení a bílému kroužku kolem oka. Druh byl popsán až koncem 19. století jen podle několika exemplářů a dlouhou dobu byl považován za vyhynulý. Až v roce 1998 byl pro svět znovu objeven v několika hlubokých zalesněných údolích na jihu ostrova. Maličká populace čítající jen okolo 100 dospělých ptáků je zcela závislá na zachování primárního pralesa. Proto se ochranáři rozhodli naučit místní obyvatele prales chránit a využívat pro svou obživu udržitelné zemědělství. Koncept permakultury zahrnuje kromě udržitelných metod pěstování různých plodin i jasně stanovenou hranici lesa, kterou je nutné respektovat. Místní lidé vědí, že zdravý prales je chráněn před přírodními katastrofami, jako jsou sesuvy půdy, povodně či naopak ničivá sucha. Jejich postoj je tak nadějný, že tamní ohrožené druhy mají šanci na ostrově přežít.

Podle *birdlife.org*

Indonéský endemit lejskovec modrý je jedním z nejvzácnějších pěvců světa

Foto: BirdLife/Shutterstock/Agami Photo Agency

Rezervace arům svědčí

A možná podobný příběh pro změnu z Jižní Ameriky. Zájem chovatelů papoušků a lov kvůli ocasním perům dovedl ary kanindy, endemický druh z Bolívie, na pokraj vyhynutí, když před třiceti lety v přírodě zbývalo necelých 100 jedinců. Ara byl již považován za vyhynulého, než byl znovu objeven v roce 1992. Znalosti o druhu byly omezené, protože obývá odlehlá území po několik měsíců zaplavovaná vodou z tajícího sněhu z nedalekých And. Kromě odchyty pro obchod byly kanindy jedním ze čtyř druhů arů, jejichž ocasní pera používali místní obyvatelé k výrobě tradičních čelenek – na každou je přítomná potřeba per z 15 arů! Ochrana druhu se tak vydala několika směry. Předně došlo v roce 1984 k zákazu vývozu arů z Bolívie. Protože je pro papoušky limitujícím faktorem nedostatek hnízdních dutin, podporovali je ochranáři vyvěšováním budek, až populace začala od roku 2006 opět narůstat (viz také *Ptačí svět 4/2017*). Při posledním sčítání bylo zjištěno 455 arů, což je téměř dvojnásobek oproti roku 2017. Díky osvětě a finančním pobídkám začali domorodci k výrobě čelenek používat napodobeniny papoušcích per, čímž byly ušetřeny životy několika tisíc papoušků. Dnes soutěží v kvalitě svých výrobků a mohou je prodávat i turistům. Území, kde arové hnízdí, se stala rezervacemi. Přírozená obnova přírodního prostředí s využitím extenzivní pastvy pomáhá nejen papouškům, ale i dalším 340 ptačím druhům v oblasti. Mimo rezervace je půda intenzivně spásána, pravidelně vypalována a využívána k pěstování sóji či rýže, takže soužití s původními druhy zvířat je vyloučeno. Příklad rezervací ale ukazuje, že je možné na jednom území smysluplně chránit původní druhy a zároveň udržitelně hospodařit.

Podle *birdlife.org*

Pár arů kaninda hnízdící na odumřelé palmě mauricií ohebné v bolivijské rezervaci Barba Azul

Foto: Tjalle Boersma/Asociación Armonia

Zajímavá ornitologická pozorování od listopadu do dubna

Podzimní zatoulaní v sítích kroužkovatelů

Vzácných druhů pěvců se v době, kterou tento článek pokrývá, objevilo naprosté minimum, a to s výjimkou kroužkovatelských sítí. První listopadová rarita navštívila legendární odchyťovou lokalitu Sedélko v Biskupicích. Šlo o strnada malinkého (*Emberiza pusilla*), který je jedním z nejpočetnějších sibiřských zatoulanců do Evropy. Přesto je u nás velmi vzácný, což dokladuje pouhých devět předchozích záznamů. Pták, který byl odchyten 3. listopadu, byl tedy desátým zaznamenaným jedincem tohoto druhu u nás. Dokonce se na odchyťovém stanovišti zdržel až do druhého dne, což rozhodně není u podobných druhů na podzimním tahu pravidlem.

Foto: Mikuláš Řimánek

Mimořádně vzácný budníček tmavý, zastížený v rákosině Heřmanického rybníka 12. listopadu 2022

Ještě o něco větší překvapení čekalo na kroužkovatele u Heřmanického rybníka, kde se při odchytu v rákosinách objevil podivný hnědý pták. Po vymotání ze sítě se ukázalo, že jde o budníčka tmavého (*Phylloscopus fuscatus*), který byl v České republice zaznamenán teprve potřetí. Budníček tmavý se od podobného budníčka tlustozobého (*P. schwarzi*) liší mimo jiné o něco štíhlejším zobákem, ostře vymezeným nadočným proužkem před okem a tmavším zbarvením. Je přitom pozoruhodné, že ve zbytku Evropy je znatelně vzácnější právě budníček tlustozobý, který však má u nás o jeden záznam více. Doposud poslední byl odchyten taktéž vloni na podzim na Červenohorském sedle (29. 9.).

Husy krátkozobé zaplňují mapu republiky

Dříve byla husa krátkozobá (*Anser brachyrhynchus*) mimořádně vzácným zatoulancem, na jehož první doložené pozorování jsme čekali až do března roku 2019. Od té doby byla v každém z následujících roků zaznamenána, a to na jižní Moravě a v jižních Čechách. Ke konci letošní zimy se však objevilo několik jedinců v regionech, kterým se tento druh dosud vyhýbal. Nejprve se tak stalo v Moravskoslezském kraji v ptačí oblasti Poodří, kde byli v hejnech severských hus od třetí dekády února pozorováni dva různí jedinci. Téměř souběžně byli na konci února nalezeni na hranici Středočeského a Královéhradeckého kraje další dva ptáci. Stejně hejno s husami krátkozobými přeletělo s největší pravděpodobností i do kraje Pardubického a jednu ze dvou dospělých

Foto: Jan Studecký

Srovnání husy krátkozobé (vpravo) s podobnou husou tundrovou (*Anser serrirostris*) na zoraném poli u Chotěšic (okres Nymburk), 28. února 2023

hus tam nahradila mladá husa krátkozobá; v této oblasti se tak v krátké době objevili tři jedinci.

Domníváme se, že nárůst počtu pozorování je způsoben nejen zvyšujícím se počtem pozorovatelů v terénu, ale může také souviset se vznikem nové hnízdní populace husy krátkozobé na arktickém souostroví Nová země, které leží v blízkosti migrační trajektorie, po níž k nám přilétají zimovat běžnější druhy severských hus. Na potvrzení či vyvrácení této hypotézy si však musíme ještě počkat.

Orel volavý u Lanškrouna

Za poslední léta přes nás migrovali hned dva jedinci orla volavého se satelitním vysílačem. Jedním byl slavný dospělý samec Tönn, kterého se jednou podařilo dokonce i vizuálně pozorovat na základě polohových údajů. Druhým byl mladý samec Sven, jenž si v posledních letech nadějně razil cestu přes moravské úvaly. Oba nicméně dostihla na cestách smrt. Zatímco první zmíněný byl na konci roku 2020 zřejmě střelen na svém zimovišti ve Španělsku, Sven se ke konci letošního března utopil v moři, když ho zastihla bouře po cestě z Kréty do pevninské Evropy. Dalšího satelitně sledovaného orla volavého nad naším územím se tak v nejbližší době nejspíš nedočkáme.

To ale neznamená, že přes nás jedinci tohoto druhu nelétají, jen je o něco složitější na ně v terénu

narazit. A přesně to se podařilo 3. dubna tohoto roku v blízkosti města Lanškrouna, kde byl dobře zdokumentován dospělý jedinec. U podobných pozorování je dokumentace stěžejní, a to zejména z důvodu existence velkého počtu hybridních jedinců s blízké příbuzným orlem křiklavým. V tomto konkrétním případě nicméně nic nenasvědčuje tomu, že by pozorování nemělo být Faunistickou komisí ČSO akceptováno jako orel volavý.

Bude „palašník“ našim pravidelným hnízdičkem?

Rákosník tamaryškový (*Acrocephalus melanopogon*), kterému především starší pozorovatelé podle dřívějšího názvosloví říkají také palašník, nehnízdí nijak daleko od našich hranic. Tradičním hnízdištěm je například nedaleké Neziderské jezero v Rakousku. Přesto je u nás velmi vzácným druhem, jehož záznamy z předchozího desetiletí by se ve většině roků daly spočítat sotva na prstech jedné ruky. Za poslední dva roky jsme však opakovaně zaznamenali pozorování zpívajících samců v jarním období, a to na jižní, ale i střední Moravě. Zatím jediným záznamem potenciálně hnízdících ptáků je ale pozorování dospělé s potravou v zobáku v létě roku 2021 na Nesytu, loni se totiž navzdory očekávání nikomu hnízdění zaznamenat nepodařilo. A jak to dopadne letos?

Jan Studecký a Jan Grünwald

Orel volavý při potyčce s krkavcem nedaleko Lanškrouna 3. dubna 2023

Foto: Jan Studecký

Rákosník tamaryškový se s oblibou drží těsně nad hladinou v rákosinách s bohatou vrstvou starých stébel; ptačí oblast Jaroslavického rybníka, 1. dubna 2022

Kolik je těch ptáků? A proč?

Je to taková až archetypální představa: ornitolog s dalekohledem a s notýskem v ruce počítá ptáky. Co na tom, že při skutečném sčítání už chodíme s mobilem nebo s tabletem a na většinu ptáků se ani nepodíváme, natož dalekohledem, protože je určujeme podle hlasu. Ať tak či tak, různá sčítání tvoří pevný základ výzkumné práce ČSO. Dávají nám každoroční zprávu o tom, k jakým změnám v ptačí říši dochází, a nepřeborně příležitostně ke zkoumání příčin a obecnějších zákonitostí fungování přírody. Následující tři články jsou novými a možná i překvapivými poznatky nabitě. Ujišťují nás, že evropské ptačí populace stále skrývají nejedno tajemství a že úsilí stovek dobrovolných spolupracovníků monitorovacích programů JPSP a LSD má stále smysl.

Znáte dobře ptáky?

Liniové sčítání druhů čeká právě na vás! Více na birdlife.cz/lsd.

Proč je v rákosí tolik rákosníků?

Rákosina nabízí biotopovému specialistovi rákosníku velké množství vhodnou potravu a hnízdní příležitosti

Když poprvé vyrážíme na ptáky, zajímá nás zejména druhová rozmanitost. Ejhle, špaček! Á, vrabec polní, straka, sýkora modřinka... Hned při druhé vycházce nám ale samotná rozmanitost přestává stačit. Špaček je víc než posledně, zato vrabců polních je nějak málo. Začala nás bavit početnost ptáků. A hned vzápětí vystane otázka: „Proč?“ Proč je sýkor hodně a straku potkáváme tu a tam? Dědeček vypravoval, že vrabců byla plná zahrada, a dneska si tohoto „obyčejného ptáčka“ dost užívám. Jednoduše, ptačí druhy se liší místní početností i velikostí populace a oboje se navíc významně mění v čase.

Dokonalá odpověď na tahle „proč“ není kupodivu jednoduchá. Důvodů je spousta a je mezi nimi i ten nejprostší. Počítali jste někdy špačky v hejnu? Není to jen tak. Neposedí, potvory. Tohoto jsem už počítal snad třikrát. Kruci a jsou ve vinohradu! A teď si představte, že

máte odhadnout, kolik je špačků na Mikulovsku, v Čechách, v Evropě..., a pochopit, proč se liší od kosů a proč je špaček dvakrát tolik co v 80. letech minulého století. Právě v tom nám pomáhají programy dlouhodobého monitoringu ptáků JPSP a LSD. Cenná data z terénních notesů dlouhé řady dobrovolníků, kteří procházejí luhy a háje naší vlasti, pak mohou významně přispět k pochopení proměnlivosti počtu českých ptáků. Sesbírané údaje jsou k dispozici zájemcům a ti si s nimi zvědavě „hrájí“, stejně jako my.

Co nás přesně zajímalo? Když potřebujeme popsat, kolik je ptáků kolem našeho domu, na poli či v lese, nejlepší bude použít údaj o hustotě ptačích jedinců. Jednoduše spočítáme, kolik je třeba červenek na hektar plochy. Taková informace má jednu nepopiratelnou výhodu, číslo můžeme srovnat třeba se situací kolem kamarádova bydliště. Zatímco u nás v Novohradských horách je jedna červenka na hektar, u Jirky na Šumavě je v průměru jenom půlka. Takový údaj je základní vstupní podmínkou pro zodpovězení otázky „Proč?“. Právě s ním jsme pracovali, odhadli jsme průměrné hustoty u nás žijících druhů a pak se snažili vysvětlit, proč se liší.

Analýzu jsme si ale záměrně krapet zkomplikovali. Myslíte si, že všichni ptáci žijí všude? Jistě že ne. U výše zmíněných červenek je taková úvaha možná zbytečná, les jako les, i když ani to není pravda. Ale například u městských ptáků je situace složitější. Hektar Prahy 1 je o dost jiná než hektar Třeboně. V Třeboni je snad dost parků s červenkami, zatímco na Václavském náměstí moc lesa nenajdeme, i když bulvár je to nádherný. Asi nás nepřekvapí, že v Třeboni je červenek pravděpodobně víc než na Václaváku. To je přece jasné, namítnete, vždyť na náměstí je málo stromů a keřů, které mají červenky rády. Je to tak, počítat červenky na chodníku nedává smysl. Klasická hustota ptáků je však přesto počítat právě takhle. Když si klademe otázku, jestli se počet červenek liší mezi Prahou a Třeboní, je postup pomocí takzvaných geografických hustot, tj. počtu jedinců na jednotku plochy, správný. Ale hned potom začneme přemýšlet, proč takový rozdíl pozorujeme, a tím se staneme opravdovými

ekology. Uvědomíme si, že na Václavském náměstí je méně keřů. A kdybychom počítali jenom v keřích, bylo by v těch třeboňských pořad víc červenek než v pražských? Tím jsme se dostali ke konceptu ekologické hustoty, k počtu jedinců nějakého druhu odhadovanému na jednotku plochy prostředí, které má rád – jeho habitatu.

Geografické a ekologické hustoty se u ptáků liší v závislosti na tom, jak jsou rozšířena prostředí, která jednotlivé druhy obývají. Pokud na dvou stejně velkých plochách Třeboňska a Poodří žije na každé 12 rákosníků, pořád nevíme, jak velké ekologické hustoty mají. To zjistíme, jakmile spočítáme plochu rákosí v obou oblastech. Pokud by na Třeboňsku bylo ve studijní ploše 0,2 km² rákosí a v Poodří jenom 0,1 km², jsou ekologické hustoty rákosníků v Poodří dvakrát vyšší. Rákosníci se tam pravděpodobně mají lépe, v jejich prostředí je více potravy nebo bezpečných míst pro hnízdění.

Dále jsme se zabývali faktory, které s hustotami českých ptáků souvisejí, a zajímalo nás, jestli se jejich vliv liší, sledujeme-li hustoty geografické, nebo ekologické. Zjistili jsme, že počty ptáků v geografickém prostoru biotopová specializace nevysvětlí. Čím víc je ale druh specialista na prostředí, tím větší má ekologické hustoty. Biotopoví specialisté jsou sice jenom někde, ale tam, kde se jim líbí, jsou početní. To je dobrá zpráva pro ochranu přírody. **I malá ploška zajímavého prostředí může sloužit jako domov docela velké populace specializovaného, často ohroženého druhu.**

U spousty vlastností ptáků se nám nepodařilo prokázat žádný vliv na jejich početnost. Překvapivě jsme neprokázali vliv morfologie včetně hmotnosti, která obecně s velikostí populace, a tím pádem i hustotou souvisí. Ani parametry reprodukční strategie, jako je velikost vejce či snůšky, neměly na hustoty českých ptáků vliv. Naopak ptáci hnízdící na stromech a v dutinách měli v průměru větší populační hustoty, a to jak v geografickém, tak v ekologickém prostoru. To může být tím, že lesní ptáci se v Česku mají docela dobře, za les považují i pár stromů a zarůstání otevřeně krajiny keří jim docela prospívá.

Habitatová specializace je vskutku klasické ekologické téma. Výběr prostředí je základní vlastnost ptačí ekologické niky, a není tudíž divu, že se jím vědci a nakonec i víkendoví pozorovatelé ptáků zabývají od nepaměti. Přesto je pořád na čem bádát. Detaily vztahů ptačích druhů k jejich prostředí jsou důležité pro kroky v ochraně přírody a navíc mohou přispět k pochopení rozšíření ptáků či k vysvětlení prostorových patrností druhové bohatosti, dalšího klasického tématu „zelené“ biologie. Tak až příště půjdete k rybníku, nezapomeňte si všimnout, kolik rákosí potřebuje jeden rákosník.

Hořák, D., Rivas-Salvador, J., Farkač, J., & Reif, J. (2022). Traits and ecological space availability predict avian densities at the country scale of the Czech Republic. *Ecology and Evolution*, 12(7), e9119.

David Hořák | je ekolog působící na PŘF UK. Zabývá se konceptem ekologického prostoru a přírodní inspirací a někdy i data hledá v mokřadech, savanách a lesích Evropy a Afriky.

Skřivan polní je jedním z mála ptáků, kteří ožívají jinak druhově chudá pole

Na tuto jednoduchou otázku odpoví každý – nejvíce ptáků přece uvidíme okolo mokřadů, popřípadě uslyšíme v lese, nejméně naopak na poli. Když však chceme svou terénní zkušenost potvrdit studií založenou na datech, ocitneme se v úzkých – takové práce téměř neexistují. Zabývá-li se někdo počty druhů ptáků v různých biotopech, většinou řeší specializovanější problém, například jak souvisí diverzita ptáků se strukturou vegetace nebo jak je počet ptačích druhů ovlivňován postupem urbanizace, a na doložení té na pohled zjevné pravdy se už obvykle nedostane. Proto jsme se rozhodli, že tuto mezeru ve výzkumu ptačí ekologie zaplníme.

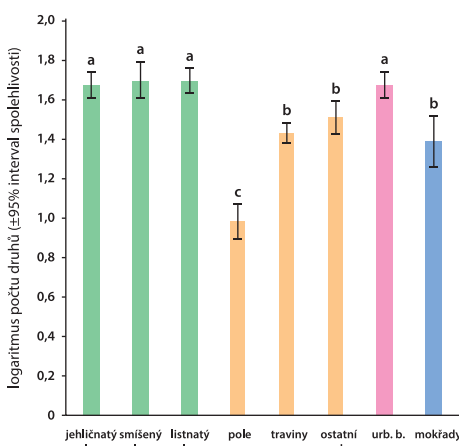
K tomu účelu se výborně hodí data sbíraná v rámci Liniového sčítání druhů (LSD). Tento program občanské vědy ČSO je založen na standardizovaném sčítání podél liniových transektů. Při něm pozorovatel zaznamenává polohu každého zjištěného jedinice do mapy. Když tyto záznamy překryjeme s vhodným podkladem, na němž jsou vymezeny různé typy prostředí, můžeme je snadno přiřadit k jednotlivým biotopům. Přesně to jsme provedli s údaji LSD shromážděnými během jarního sčítání v letech 2018 a 2019.

Rozlišili jsme osm typů prostředí: jehličnatý, listnatý a smíšený les, pole, traviny (louky i pastviny), ostatní otevřené biotopy, urbánní biotopy a mokřady (podmáčená vegetace, tekoucí a stojatá voda). Tyto typy prostředí tvoří v krajině mnoho navzájem se nepřekrývajících a různě velkých polygonů. Soupis všech druhů ptáků zjištěných během LSD v jednom polygonu pak představoval jeho druhové bohatství. Druhová bohatství jednotlivých polygonů jsme potom porovnali mezi různými typy prostředí.

A co vyšlo? Podle očekávání jsme nejvíce druhů zaznamenali v lesích (graf). Les je heterogenní prostředí a jeho různá vegetační patra i střídání vzrostlých porostů a světlin vytvářejí paletu rozličných stanovišť, na něž se mohou specializovat různé druhy ptáků. V úhrnu jich proto v lese žije hodně. Zároveň jde o nejrozšířenější biotop u nás, který až vlivem lidské činnosti

ustoupil kulturní stepi. Díky této dlouhé historii se v něm mohlo vyvinout i nejvíce ptačích druhů.

Trochu překvapivě se ovšem mezi sebou nelišily různé typy lesa – v jehličnatých lesích bylo zjištěno stejně druhů jako v listnatých nebo smíšených (graf). Může to být tím, že některé typy listnatých lesů, jako lužní les nebo prales, jsou sice značně druhově bohaté, ovšem mladé a stejnověkové listnaté porosty hostí druhů velmi málo.

Počty druhů ptáků v jednotlivých biotopech podél transektů LSD odhadnuté statistickým modelem zohledňujícím rozlohu a polohu jednotlivých biotopových polygonů. Různá písmena nad sloupci značí průkazné rozdíly mezi biotopy.

Naopak náš předpoklad o druhovém bohatství mokřadů selhal. Zaznamenali jsme v nich podstatně méně druhů než v lese a v průměru šlo o druhý nejchudší typ prostředí (obr. 1). Zde zřejmě vynikla místní variabilita v kvalitě biotopu. Některá mokřadní území bezesporu kypí ptačím životem, ale naše data obsahovala i množství rozsáhlých vodních ploch, které byly téměř bez ptáků. To je z ochrannářského hlediska smutná zpráva, která však zapadá do výsledků studií upozorňujících, že rybníky s intenzivním chovem kapra, které v datech LSD představují většinu mokřadních ploch, nejsou pro ptáky atraktivní.

Urbánní biotopy byly podobně bohaté jako lesy (graf). Přestože se městská avifauna výrazně

proměňuje a některá sídla jsou pro ptáky příznivější než jiná (např. stará hospodářství vs. moderní zástavba), obecně ptákům skýtají množství potravy a hnízdních příležitostí. Protože stále dochází k urbanizaci dalších druhů, bude zajímavé sledovat, jak se bude druhové bohatství lidských sídel vyvíjet.

Různé typy otevřených biotopů se mezi sebou výrazně lišily (graf). Druhově nejchudší byla pole, která zároveň představovala biotop s nejnižším počtem druhů ze všech zkoumaných typů prostředí. Jelikož by naše území bez lidského přičinění pokrýval hlavně les, musely se druhy osidlující bezlesá stanoviště druhotně vytvořená člověkem rozšířit ze stepních oblastí. Ty jsou však od nás poměrně daleko, takže sem pronikl jen omezený počet druhů. Dalším důvodem je zřejmě fakt, že vegetaci na polích chybí oproti lesu výraznější vertikální rozvrstvení, a tak se tam „vejde“ méně druhů. Významný je i způsob obhospodařování, který je zřejmě i příčinou vyššího druhového bohatství travnatých porostů oproti polím. Pole jsou několikrát ročně upravována (hnojením, vláčením, postříky proti škůdcům), přičemž velká část prací probíhá v hnízdní sezoně, což málokterý druh vydrží.

Data LSD nám tedy poskytla odpověď na otázku v názvu článku. Díky vynikající práci dobrovolných spolupracovníků můžeme výzkum dále rozvíjet – například testovat vliv různých způsobů péče o biotopy a podpořit ty, které jsou vůči ptákům nejsetrnější. Chtěli bychom proto vyzvat kolegy a kolegyně, kteří dovedou ptáky s jistotou určovat, ať se do LSD zapojí. Pomohou tak odhalit další tajemství ptačího života a získat podklady pro jejich ochranu.

Citace původního článku:
Reif J., Vermouzek Z., Voříšek P., Romportl D., Rivas-Salvador J., Morelli F. (2022): Habitat-specific diversity in Central European birds. *Bird Study* 69: 72–82.

Jiří Reif | je profesorem na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Zabývá se změnami početnosti ptáků a faktory, které je způsobují.

Co se děje s populacemi českých ptáků?

Foto: Zbyněk Nantl (zonerama.com/zbynekrantl)

Sedmihlásek hajný je typickým představitelem dálkových migrantů, kteří přibližně do konce 20. století mírně přibývali, v novém tisíciletí však silně ubývají – v případě českých sedmihlásků až na polovinu své početnosti z 80. let 20. století

Každý, kdo chodí do přírody, si všímá jejích rychlých změn. Amatérští ornitologové se už od začátku osmdesátých let podílejí na Jednotném programu sčítání ptáků (JPSP), který poskytuje unikátní data o změnách stavu našich ptačích populací. Ta byla využita pro řadu studií, které například ukázaly, že ubývají ptáci zemědělské krajiny, zatímco lesním ptákům se daří dobře, a mnohé teplomilné druhy dokonce přibývají.

Jenže populace našich ptáků často vykazují složitější dynamiku, kdy třeba zpočátku rostou a pak začnou klesat, nebo naopak. Jak charakterizovat tyto složitější trajektorie populačních změn a jak je spojit se změnami prostředí nebo vlastnostmi druhů?

Badatelé z Univerzity Karlovy, České zemědělské univerzity, Palackého univerzity v Olomouci, Ústavu biologie obratlovců AVČR a ČSO nedávno publikovali studii, která ukazuje cestu, jak tyto složité vztahy analyzovat. Použili metodu, jež postihuje hlavní směry variability ve vícerozměrných datech (analýzu hlavních komponent, anglicky Principal Component Analysis, PCA). Každý ptačí druh má svoji unikátní populační trajektorii, tedy vývoj početnosti mezi jednotlivými roky sledovaného období, a PCA dokáže druhy rozdělit na skupiny charakterizované podobnými trajektoriami – tyto skupiny pak vystihují jednotlivé hlavní komponenty (viz graf). Ukázalo se, že první komponenta populačních trajektorií našich ptáků postihuje právě lineární růst, druhy se tedy nejvíce liší v tom, zda během sledovaného období přibývají, nebo ubývají. Druhá komponenta

odlišuje druhy, které na začátku sledovaného období přibývaly a pak jejich populace klesala, od těch, kde to bylo naopak. Další komponenty pak charakterizují ještě složitější trajektorie.

Pro každý druh můžeme číselně vyjádřit, která komponenta nejlépe popisuje jeho populační trajektorii, vztáhnout ji k jeho druhovým vlastnostem a zkoumat, jaké faktory za daným typem populační trajektorie vlastně vězí. Zatímco u složitějších trajektorií se žádný výraznější vztah k vlastnostem jednotlivých druhů neukázal, první dvě komponenty odhalily úzké souvislosti (viz graf). U první komponenty nepřekvapí, že její negativní hodnoty, indikující populační pokles, vykazují druhy polní, které strmě ubývají, zatímco pozitivní hodnoty najdeme u druhů listnatých lesů a také u druhů teplomilných. Zároveň přibývají dlouhověcí (typicky větší) ptáci, kteří se možná dokážou lépe vypořádat se změnami prostředí. Výsledky se neliší od předchozích analýz populačních trendů počítaných jinými způsoby, ale jsou robustnější – když třeba zkusíme, co ovlivňuje populační růst, jako významné se ukážou pouze ty nejsilnější vlivy, konkrétně ubývání polních ptáků a přibývání těch teplomilných.

Ještě zajímavější výsledky se týkají druhé komponenty, odlišující ptáky, kteří na začátku přibývali a pak ubývali, od těch s opačnou trajektorií. Ukázalo se, že tento typ populačních změn ve skutečnosti souvisí s vlastnostmi druhů ještě těsněji než první komponenta. Přitom vůbec nejsilnější vliv na populační trajektorie má délka migrace – dálkoví migranti, na rozdíl od ostatních druhů, mírně přibývali do konce minulého století a od té doby výrazně ubývají. Dálková migrace je tedy v posledních dvou dekadách nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím populační pokles – chceme-li vědět, jak na tom nějaký ptačí druh nyní je, ptejme se, zda jde o dálkového migranta, nebo ne. Opačný, ale výrazně slabší trend pozorujeme u ptáků jehličnatých lesů – ti naopak ubývali do devadesátých let a od té doby jsou jejich populace více či méně stabilní. Je ale třeba upozornit, že data použitá pro analýzu končila rokem 2019, takže ještě neodrážejí velkoplošný rozpad jehličnatých lesů, k němuž došlo v posledních letech. Podobný trend jako dálkoví migranti mají druhy s tolerancí široké škály teplot a ty, které obývají rozptýlenou zeleň – možná proto, že jim zpočátku vyhovovalo zarůstání krajiny, ale příliš zarostlá a lesnatá krajina tohoto tisíciletí už jim tolik nevyhovuje.

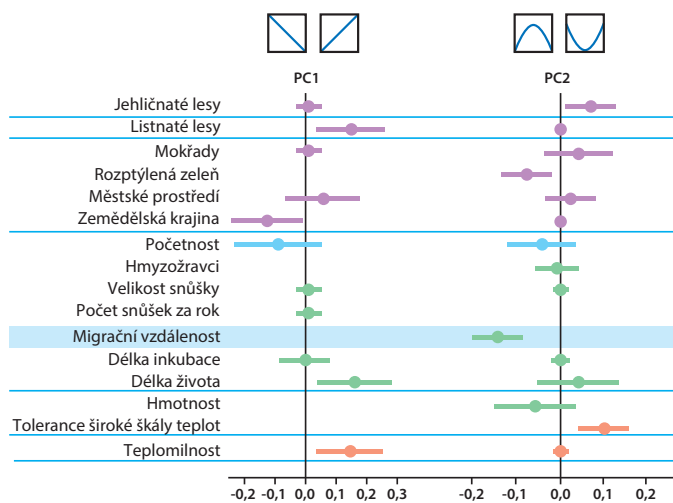
Tyto výsledky vyšly shodně v několika rozdílných statistických analýzách a nejsou závislé na příbuznosti druhů (neplatí, že by třeba druhy vzájemně fylogeneticky spřízněné měly podobné trendy). Navíc je podporují trendy početnosti různých skupin našich ptáků – zatímco celkový počet všech ptáků dohromady se u nás dlouhodobě skoro nemění, početnost některých skupin roste nebo klesá v souladu se zjištěními na základě zmíněných hlavních komponent. Populační trajektorie našich ptáků jsou tedy rozmanité, ale několik jeví je velmi robustních: kromě známého úbytku polních ptáků a vzájemně protichůdných trendů u ptáků jehličnatých a listnatých lesů jde o nárůst populací teplomilných druhů a hlavně výrazný úbytek dálkových migrantů od konce devadesátých let. Zatímco některým negativním změnám by na našem území teoreticky šlo zabránit třeba vhodnou zemědělskou politikou nebo vhodným hospodařením v lesích, nejvýraznější faktory ovlivňující naše populace zřejmě souvisejí s globálními změnami klimatu a s proměnami prostředí na zimovištích a tahových cestách. To jsou ale dlouhodobé procesy, kterým lze čelit snad jen globálně koordinovanou akcí. Ať už jde o místní, nebo o globální problémy, ornitologové dobrovolně zapojení do dlouhodobých monitorovacích programů ČSO poskytují svou práci neocenitelné podklady pro fundované návrhy jejich řešení. Věříme, že se na ně budeme moci spolehnout i v nadcházející sčítací sezoně.

Citace původního článku:

Storch D., Koleček J., Keil P., Vermouzek Z., Voříšek P. & Reif J. (2023): Decomposing trends in bird populations: Climate, life histories and habitat affect different aspects of population change. *Diversity & Distributions* 29: 463–585.

David Storch | je profesorem na Univerzitě Karlově, působí v Centru pro teoretická studia a na katedře ekologie Přírodovědecké fakulty. Zabývá se makroekologií, biodiverzitou a ekologickou teorií, zajímají ho současné změny přírody. Terénní ornitologii už se věnuje jen v Africe.

Faktory ovlivňující lineární nárůst či pokles (vlevo) a složitější změny populací (vpravo) – vzdálenost od nuly (od vertikální čáry) značí sílu daného efektu, signifikantní jsou ty efekty, kde nedochází k překryvu vertikální čáry

Královna matka ze Soutoku

Foto: Hynek Matusšík

Mláďe při kroužkování na východním Slovensku v roce 1994

Foto: Petr Dvořan

Mláďata této samice při osazování vysílaček v roce 2020

Samice na hnízdišti na Soutoku v roce 2013

Foto: Vladimír Gahura

Foto: Vladimír Gahura

Mláďe této samice na hnízdě v roce 2013

Orel královský u nás hnízdí teprve od roku 1998. Až do roku 2007 byla jeho jediným hnízdištěm oblast soutoku řek Moravy a Dyje, tzv. Soutok. Později se začal postupně šířit směrem na sever i na západ a dnes již hnízdí i v oblasti střední Moravy, a dokonce jižních Čech. V roce 2022 už bylo známo 18 teritoriálních párů. Z tohoto počtu si 17 párů postavilo nová nebo opravilo stará hnízda, 14 párů sneslo snůšku, 12 párům se vylíhlo mláďe nebo mláďata a 11 párů úspěšně vyvedlo celkem 19 mláďat. Oblast Soutoku je ale stále jádrem naší malé populace tohoto celosvětově ohroženého druhu: čtyři páry loni hnízdily právě zde, navíc všechny úspěšně. Z osmi vylíhlých mláďat jich šest úspěšně opustilo svá hnízda.

U našeho úplně prvního hnízdícího páru došlo v roce 2006 k výměně samice. To bylo vcelku jednoduché zjistit, neboť nová samice v páru – kromě rozdílu ve zbarvení oproti té původní – byla navíc kroužkována kovovým ornitologickým kroužkem na pravé noze. Její původ však pro nás byl dlouhá léta tajemstvím. Až v roce 2013 se Vladimíru Gahurovi podařilo

z fotografie kroužek odečíst. Tak jsme se dozvěděli, že orlice byla kroužkována 26. května 1994 Štefanem Dankem (s pomocí Hynka Matusšíka) jako mláďe na hnízdě na východním Slovensku, z východní strany Slanských vrchů v okrese Trebišov. Ze tří mláďat na hnízdě z něj dvě úspěšně vylétla. Vzdálenost přesídlení je 336 km směrem na západ.

Tato samice na Soutoku dosud hnízdí – v roce 2021 V. Gahura opět vyfotografoval její kroužek tak, že to s jistotou umožnilo její identifikaci (ač samotný kód je již po letech prakticky nečitelný), a hnízdila zde i v roce 2022. Stala se tak zdaleka nejproduktivnější matkou celé naší populace orla královského. Během sedmnácti hnízdních sezon (2006–2022) bylo její hnízdění neúspěšné pouze třikrát, a to v letech 2010, 2014 a 2017. V prvním roce bylo příčinou vyrušování rybáři, ve druhém nestabilita hnízda, ve třetím případě byla ve snůšce dvě neoplozená vejce. Během zbývajících čtrnácti let tato samice úspěšně vychovala celkem 28 mláďat (čtyřikrát jedno, šestkrát dvě a čtyřikrát po třech mláďatech).

S dvaceti osmi lety se tak orlice ze Soutoku stala druhým nejstarším orlem královským ve volné přírodě, u kterého je věk přesně a s jistotou znám díky nezaměnitelnému značení ornitologickým kroužkem. Vůbec nejstarším orlem

královským na světě byl samec kroužkovaný Štefanem Dankem jako mláďe na hnízdě ve Volovských vrších v roce 1990. Tento jedinec byl sledován Jozefem Mihókem jako hnízdící v Košické kotlině od roku 2015 do konce roku 2021, a dožil se tak věku 31,5 roku; během minulé zimy pak u tohoto páru došlo k výměně samice. Třetím „rekordmanem“ byl pták kroužkovaný jako mláďe v Srbsku (ve Vojvodině, v rezervaci Deliblatska peščara) v roce 1976 a nalezený mrtvý v Maďarsku (v pohoří Mátra, kde po mnoho let hnízdil) v roce 2002, tedy ve věku 26 let a 350 km SSZ směrem od místa vylíhnutí. Pro úplnost je třeba dodat, že ze zajetí existují u orla královského údaje o věku dožití 39 let (pták Szultán, vybraný z hnízda v Bakoňském lese v roce 1958, který uhynul v zoo ve Veszprému v roce 1998) a sporný literární údaj Schenka z 19. století o ptáku v jisté braniborské zoo, který se měl dožít věku 55 let (podle Andráse Kováce).

David Horal

David Horal | pracuje jako ornitolog a lesník na AOPK ČR, regionálním pracovišti Jižní Morava. Zabývá se především ochranou dravců.

Ornitologie může být někdy zajímavá i v nudné zemědělské krajině – s mládětem kalouse pustovky; Bořice, východní Čechy, červen 2020

Bez ptáků by mi bylo velmi smutno

Rozhovor s Tomášem Bělkou

Co tě přivedlo k ornitologii?

K ptákům jsem se dostal díky svému dědečkovi, kterého jsem paradoxně nikdy nepoznal. Jednou jsem byl nemocný a nechtěl jsem být v posteli. Tak mi maminka předložila k prohlížení knížky, které dostala od svého tatínka, mého dědečka. Byly to shodou okolností knížky o zvířatech, dvoudílná monografie od J. V. Staňka *S kamerou za zvířeti našich lesů* a *S kamerou za zvířeti našich vodách*. Prohlížel jsem si je a byl jsem těmi obrázky úplně fascinovaný a chtěl jsem po mamince, aby mi četla texty, protože jsem ještě číst neuměl – z toho celkem jasně vysvítá, že mi bylo tak zhruba šest let. To bylo mé první setkání s ptáky a pak následovaly další knihy – *Z ptací říše* od Jaroslava Spirhanzla Duriše a Květoslava Híška z edice OKO, kniha Jiřího Felixe *Ptačí kroužky*, kterou jsem jako malý kluk četl několikrát, a samozřejmě Hanzákův soubor *Světlem zvířat*. Další velký krok jsem udělal, když vyšla, myslím v roce 1967, kniha *Dravci v letu*. To už bylo jasné, že budu směřovat k dravcům a sovám.

Kromě knížek jsem byl samozřejmě ovlivněn prostředím, ve kterém jsem vyrůstal. Pocházím z východočeských Častolovic, kde je báječné okolí. Hned za zahradou jsme měli řeku, za řekou rozlehlé záplavové území Divoké Orlice a na druhé straně luk byl lesní komplex, který se jmenoval Černý les – pro malého kluka úplně fantastický název! Takže moje první kroky vedly na most přes řeku Bělou, pak utíkat přes ty zaplavené louky k Orlici, tam přes další most do lesa, no a co jiného, než koukat po ptáčích! Pamatuji si, že když jsem se vždycky navečer vracel z lesa, stála už na prvním mostě maminka a vyhlížela mě, protože měla strach, že jsem se zase v lese zapomněl. A tak můj návrat z terénu mnohokrát končil výpraskem, protože jsem přišel později, než jsem měl, ale nedalo se prostě odolat.

Měl jsi nějakého učitele, který tě ovlivnil?

Ne, protože jsem byl z odlehlého venkova, tak jsem neznal žádného člověka, který by se zabýval ptáky. Až ve čtrnácti letech, v srpnu 1968, jsem strávil tři prázdninové týdny v Lednici na Moravě u dr. Bohuslava Urbánka. Pořádal letní pobyty pro mladé ornitology, kteří se účastnili zimního sčítání vodních ptáků. Každý den jsem s ním jezdil na kole na rybníky sčítat ptáky a navečer pak s břeclavským ornitologem Vladimírem Hájkem chytat bahňáky nebo pelichající kachny.

Ale další věcí, která mě hodně ovlivnila, byl časopis *Živa*. Vzpomínám si, jak jsem byl poprvé s tatínkem na návštěvě u častolovického kováře a ten měl *Živu* v knihovně. Jedno číslo leželo u něho na stolečku, já jsem se do něho podíval a byl tam zrovna nějaký článek o ptáčích. Byl jsem úplně fascinovaný, že kovář má celé ročníky doma v knihovně, ale netroufl jsem si nic říct. Až když jsme pak přišli domů, tak jsem prosil tatínka, zda by tam nemohl dojít a optat se, jestli by mě kovář ty *Živy* nepůjčil. Tak jsem se tehdy dostal k ročníkům z let 1950–1954 a úplně jsem se do toho časopisu zamiloval a začal si ho kupovat. Později jsem si ho objednal jako předplatitel a dodnes mám doma kontinuální řadu asi 50 ročníků. Žádný jiný časopis mne neovlivnil tak jako *Živa*.

Později jsi měl možnost setkat se s mnoha ornitologickými osobnostmi ze zahraničí. Na které rád vzpomínáš?

Napadá mě třeba Bernd-Ulrich Meyburg. S ním byla zajímavá spolupráce, protože pocházel ze západního Německa a byl samozřejmě lépe technicky vybaven než my, takže jsme od něj mohli okouknout některé metody. Byl vždycky velmi přátelský. Napsali jsme spolu několik článků o orlech křiklavých. Další zahraniční kolega, se kterým dlouhodobě udržuji kontakt,

Tomáš Bělka

* 1954 Rychnov nad Kněžnou

Amatérský ornitolog, fotograf živé přírody a kroužkovatel, který se ptákům věnuje od dětství. Od roku 1971 je členem ČSO a od vzniku Skupiny pro ochranu a výzkum dravců a sov při ČSO v ní působí jako koordinátor pracovní skupiny pro celoplošný monitoring orla mořského. Podrobně studoval například výra velkého či orla křiklavého. Je spoluautorem řady odborných článků, kapitol o dravcích a sovách ve Fauně ČR – Ptáci 2 či překlada knih Dravci Evropy, Severní Afriky a Blízkého východu a Výpravy do ptačího světa – Příručka pro mladé a začínající ornitology. Od února 2023 je devátým předsedou ČSO.

Foto: archiv Tomáše Bělky

Ve fotbalové bráně jsem strávil dlouhá léta. Někdy jsem trénink vynechal kvůli ptákům, což mi trenéři vyčítali, někdy na mě po laciném gólu fanoušci křičeli, abych šel radši chytat ptáky...

Foto: archiv Tomáše Bělky

Pro odchyt pelichajících kachen. Moje čtrnáctiletá maličkost (v horní řadě, druhý zprava), Vladimír Hájek (v dolní řadě vpravo), vedle něj východočeský ornitolog Jiří Houdek; Lednice, srpen 1968

je Romuald Mikusek, který se zabývá sovami. Naše spolupráce přerostla v rodinné přátelství, a jelikož je velmi příjemný a nenáročný společník, tak spolu často cestujeme. Je hodně aktivní v terénu a takové lidi mám rád. Překvapení mi přichystal třeba Tono Křištín. On taky dělal v mládí atletiku jako já. A dokonce jsme přišli na to, že jsme na jedněch mezinárodních závodech byli oba. On dělal překážky a já házel kladivem, ale tehdy jsme se ještě neznali, až po letech jsme se potkali už jako ornitologové.

A legendy české ornitologie? Potkával ses s některými z nich?

Jmenoval bych Pavla Pelze, našeho nejvýznamnějšího specialistu na nahrávání hlasů ptáků, se kterým nás pojilo osobní přátelství. Sedět u Pelzů doma, v pražské ulici Jugoslávských

Foto: Petr Voříšek

S Oldřichem Šreibrem (vlevo) při opravě hnízda orla křiklavého, kterému hrozilo zřícení; Lubovnianská vrchovina, Slovensko, začátek 90. let 20. století

partyzánů v Dejvicích, to pro mě byl vždycky zážitek. Paní Pelzová byla vzorná hostitelka, něco nám naservírovala a: „Já vás nechám, kluci, bejt, povídejte si!“ A s Pavlem bylo povídání vždycky strašně milé, on měl neuvěřitelně krásné příběhy z přírody, protože ji vnímal nejenom očima, ale i ušima. Pavel byl úžasný člověk. Nechal jsem se inspirovat a taky jsem začal nahrávat hlasy ptáků, ale v hlučné středo-evropské krajině to jde velmi obtížně.

Kdybys mohl zajít na kávu s kterýmkoli světovým ornitologem, i nežijícím, kdo by to byl a proč?

Tak to by byl Adam Watson, nedávno zesnulý skotský ornitolog, který celý život pracoval na skotské Vysočině. Zabýval se orly skalními, ale taky bělokury. Nejvíc mě fascinovalo, že k vyhledávání hnízd používal lovecké psy. Napsal krásnou knížku *Points, Sets and Man*¹, která má podtitul *Hvězdy výzkumu bělokurů a dalších ptáků*, a v ní perfektně popisuje, jak se dají použít psi (používal hlavně anglické pointry a anglické a irské setry) k dohledávání hnízd bělokurů, bahňáků a dalších druhů hnízdících na zemi. Spoustu poznatků z hnízdící biologie, přežívání mláďat nebo o teritoriálním chování by bez psů nebylo možné získat. S ním by

Foto: Jana Bělková

Ne všichni hraboši přinesení na hnízdo orlů křiklavých byli polní. Někteří byli mokřadní, a tak bylo potřeba pečlivě zkontrolovat determinační znaky. Občas jsem se musel s mláďetem o kořist trochu přetahovat. Levočské vrchy, Slovensko, červenec 2004.

posezení u kávy (nebo u dobré skotské whisky) muselo být ohromným zážitkem.

Dlouhá léta působíš ve Skupině pro ochranu a výzkum dravců a sov. Proč jsou zrovna tyto ptáci tvou srdeční záležitostí?

Po návratu z vojny jsem zjistil, že už pár roků existuje Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov, kterou vedl Štefan Danko, a jako každému mladému ornitologovi se mi dravci a sovy velmi líbili. Je to charismatická skupina, a tak jsem se přihlásil za člena. Štefan mě pak zasvětil do výzkumu dravců a sov, naučil mě, jak se mají správně hledat hnízda velkých dravců, a od té doby se jimi intenzivně zabývám. Zpočátku jsem se věnoval hnízdění biologii výrů. V té době hnízdili jen ve skalnatých oblastech, popřípadě na stráních nad řekami Orlicí a Kněžnou, takže jsem všechny ty stráně prohledával a hledal hnízda. Byla to fyzicky velmi náročná, ale krásná činnost.

Který druh ti nejvíce zůstal pod kůží?

Dvacet let jsem s kamarády jezdil na severní Slovensko sledovat biologii orlů křiklavých. Hledali jsme hnízda, chytali jsme dospělé ptáky, kroužkovali a studovali jejich potravu. Byla to velice zajímavá část mého ornitologického života. Orel křiklavý patří mezi druhy velkých dravců, kteří po mnoha letech znova osídlili českou krajinu, dnes hnízdí v Česku minimálně šest párů a z toho dva páry blízko naší chalupy pod Králickým Sněžníkem.

Původně jsem se ale věnoval i horským druhům, protože jsem bydlel nedaleko Orlických hor. Později jsem jezdil na Králický Sněžník, kde mě zajímaly druhy jako kos horský a linduška horská, v poslední době i jeřábci lesní. To je druh na Králickém Sněžníku zatím hojný, a tak se snažím sledovat vývoj jeho početnosti, která může být ohrožena stoupajícím počtem návštěvníků Sněžníku.

Je něco, co musí správný dravcař mít?

David Mech, Kanadán, který studuje vlky, v úvodu jedné knížky nabádal začínající odborníky na vlky, aby hodně sportovali, pohybovali se a přespávali v přírodě, aby je ve výzkumu nelimitovaly fyzické nedostatky. A to platí i u lidí, kteří se zabývají dravci. Musejí být velmi zdatní, sportovat a zvyšovat svou fyzickou zdatnost, protože správný dravcař musí často lézt do korun stromů nebo po skalách a to bez dobré fyziky prostě nejde.

Dnes se docela šíří soutěžení v počtu pozorovaných druhů. Jaký je tvůj přístup k ornitologii?

Mě na ornitologii nejvíc baví výzkumná činnost, získávání nových poznatků o ptácích, protože ptáci jsou neuvěřitelná studnice nepoznaných informací. A čím víc přibývají nové techniky, tím často přibývá i víc otázek než odpovědí. Domnívám se, že to je na ornitologii to nejhezčí. Ale v současné době se ornitologie ubírá spíše směrem, kterému říkám „second hand ornithology“. Zájemce o ptáky si sedne k počítači, podívá se, kde co je, zajede se tam podívat, odškrtně si to a večer si spočítá, kolik má ve svém seznamu druhů. Ale to není pro mě. Je pravda, že to lidi přivede k určité úrovni v poznávání ptáků, k lásce k přírodě, ale není to

úplně ono. Já popravdě řečeno nevím, kolik jsem viděl ptáků v Česku nebo za celý život, a vlastně mě to ani moc nezajímá. Ornitologie nabízí plno dalších možností, jak se ptákům věnovat.

Když se ohlédneš za léty strávenými v terénu, jaké hlavní změny v krajině vidíš?

Dnes je v přírodě strašně moc lidí, to dřív nebylo. Dřív tam byli jen lesníci, zemědělci, nebylo tolik možností trávit volný čas sportováním, turistikou, procházkami se psy a dalšími aktivitami. Obzvláště o víkendech je krajina plná lidí. Dalším problémem je velmi intenzivní zemědělství, používá se mnoho chemických přípravků – jedů – a příroda dostává opravdu hodně na frak. No a v neposlední řadě je volná krajina velmi intenzivně zastavována.

Jsi také milovníkem a sběratelem ornitologické literatury. Které knihy tě ovlivnily?

Velký význam v mých znalostech měla Makatschova kniha *Wir bestimmen die Vögel Europas*, protože to byla první ucelená determinační publikace. Německy sice umím jen chatrně, ale vzpomínám, že jsem v té knížce úplně ležel, takže se mi rozpadla a musel jsem ji vyhodit. Později jsem měl další, lepší určovací literaturu, ale tuhle Makatschovu knížku jsem si koupil ještě jednou, jenom abych ji měl v knihovně.

A pak samozřejmě velké kompendium Ptáků světa². Vzpomínám si na rozhovor s Láďou Lemberkem, který mi po přečtení jednoho z dílů řekl: „Já už ornitologii dělat nebudu, protože se o ptácích všechno ví.“ A já si říkal, že to je dost děsivé, než jsem pochopil, že to tak vůbec není, že se toho o ptácích ví strašně málo a stále se objevují další a další otázky.

Ale nejvíc mne ovlivnila kniha od panů Špačka a Kováře³ o poznávání dravců v letu. To byla ve své době unikátní kniha, která o pár let předběhla podobné určovací příručky vydávané ve světě. Když si uvědomím, s jakou fotografickou technikou tenkrát pracovali a jakých výsledků dosáhli, tak tuto publikaci stavím úplně nejvyš.

Jaká kniha u nás podle tebe chybí?

Mě teď hodně baví historie, taková ta „dědkologie“, jak říká Petr Voříšek. To je pro mě v poslední době skoro to nejzajímavější. Dříve to byli jenom ptáci, teď jsou to i ornitologové. Myslím, že tu chybí kniha o historii české ornitologie. Za překlad by stála například výjimečná kniha Eugeniusze Nowaka⁴, který popisuje životy přírodovědců, často ornitologů, a jejich osudy v diktátorských režimech 20. století.

Dalším tvým velkým koníčkem je fotografování, jak čtenáři Ptáciho světa dobře vědí. Máš nějaký vysněný záběr?

To začalo tak, že jsem si v mládí při fotbale komplikovaně zlomil nohu a dostal jsem od pojišťovny náhradu 3100 korun. A za 3300 se u nás dala koupit takzvaná fotopuška, ruský fotoaparát Zenit S s třístovkovým teleobjektivem. Tak mi rodiče přidali 200 korun a mohl jsem si ten vysněný fotoaparát koupit. Od té doby jsem fotografoval hodně ptáky, to se nabízel, když člověk chodil do terénu a nacházel inspiraci v knihách s ptáčími fotografiemi. Vzpomínám si, že první druh, který jsem

fotografoval, byl kos černý na hněd. Na své první fotografie jsem byl strašně hrdý, ačkoli samozřejmě za nic nestály. Při fotografování se ale dostaneš k ptákům mnohem blíže, vnímáš je trochu jinak a je s tím spojeno hodně zážitků.

A k vysněným záběrům – do té kategorie určitě patří třeba orel iberský. Vlastně teprve nedávno došlo k jeho oddělení jako samostatného druhu od orla královského. Ale takových vysněných fotografií mám více, protože s dokonalější technikou si člověk staví vyšší cíle – tak namátkou třeba dynamické snímky lovcích dravců se nikdy neokoukají.

A nějaký výjimečný zážitek z terénu, blízké setkání, na které rád vzpomínáš?

Mám dva takové zážitky. První byl, když jsem si postavil kryt vysoko na stromě, asi deset metrů od hnízda včelojedů. Na začátku jsem měl strach, aby včelojedi hnízdo neopustili, tak jsem se chodil pořád zpovzdálí dívat, jestli je už samice na hnízdě. Nechal jsem je několik dní zvyknout si na kryt a pak jsem do něj vylezl a fotografoval jsem. Přilétla samice, sedla si na hnízdo a začala krmit mláďata malinkými vosími larvami, které pečlivě vytahovala z plástve. Když jsem chtěl později vylézt z krytu, samice byla stále na hnízdě, a tak jsem nejprve zapískal – a nic. Vystrčil jsem ruku z krytu, samice se jen zvědavě podívala. Vystrčil jsem hlavu, samice jen naklonila hlavu. Tak jsem z krytu vylezl, slanil jsem dolů na zem a zjistil jsem, že nebylo třeba být tak obezřetný, protože jsem ji vůbec nezajímá.

Druhé podobné setkání bylo při kroužkování sedmihlásků. Našel jsem hnízdo v keři, a když jsem odebral první mládě, že ho okroužkuji, přilétl dospělý sedmihlásek a celou cestu, co jsem mládě nesl mimo keř, letěl se mnou. Při druhém mláděti už si mi sedl na ruku, takže jsem kroužkoval a sedmihlásek na mě dohlížel. Takhle jsem za asistence dospělého sedmihlásky, který mi seděl na ruce, okroužkoval celé hnízdo.

Máš i spoustu jiných zájmů, co ještě patří do tvého života a jak to všechno dovedeš skloubit?

V mládí jsem jako každý vesnický kluk hodně sportoval. V létě jsem hrál fotbal, v zimě hokej, bylo období, kdy jsem dělal hodně atletiku, protože z Častolovic pocházel český atlet Josef Matoušek, který byl několikanásobným mistrem Československa v hodu kladivem, a já jsem kamarádil s jeho synem, tak jsme také začali házet kladivem. Hodně jsem se věnoval fotbalu a ten zůstal mojí láskou dodnes, i když už ho nehraju aktivně. Pak je tu práce ve firmě, rodina a k tomu ornitologie, která mi zabere spoustu času. Mám ale štěstí, že mám obrovskou podporu své ženy, vystudované zooložky, která je k mému koníčku velmi tolerantní a je i skvělým partákem v terénu.

Letos ses stal předsedou ČSO, jaký máš ke společnosti vztah?

Do ČSO jsem vstoupil v roce 1971 a nikdy jsem nebyl v žádné jiné organizaci kromě těch sportovních. Je to pro mě celoživotní láska, nikdy jsem nepřerušil své členství, nikdy mě to nepřestalo v ČSO bavit a jsem rád, že stále skvěle funguje. Vždyť má už neuvěřitelně dlouhou historii, vlastně téměř 100 let, a v současné

S výborným kamarádem a skvělým člověkem Jirkou Flouskem, tehdejším předsedou ČSO, při exkurzi výboru ČSO na Josefovských loukách; březen 2018

Cestování za ptáky máme s manželkou Janou jako společnou velkou zálibu. Při návštěvě centrální Anatolie jsme si nenechali ujít možnost navštívit odchovnu anatolských pasteveckých psů, tzv. kangalů; město Kangal, červenec 2014

Fotografování kubánského endemita trogona kubánského zvaného tokororo; Kuba, 2005

době to je, troufnu si tvrdit, největší nezisková organizace, která působí v oblasti životního prostředí u nás, což je fantastické.

S ČSO jsi prožil velkou proměnu, která nastala po revoluci. Patříš ke generaci ornitologů, z nichž někteří ČSO kritizují, že se příliš otevírá veřejnosti a ztrácí odbornost. Budeš z pozice předsedy usilovat o nějakou změnu?

Popravdě řečeno jsem ze začátku patřil k té skupině, která nechtěla, aby členská základna tak rychle narůstala a aby se organizace tolik proměnila, ale na druhou stranu, ono to má taky určité výhody. O ČSO je nyní více slyšet, máme více členů, kteří jsou na stejné lodi, a toho je potřeba pozitivně využít. Myslím si, že máme správný směr. Jen skutečně musíme pořád dbát na to, aby se ze společnosti neztratila odbornost, abychom byli nejdůvěryhodnější odbornou organizací, která se zabývá ptáky a jejich životním prostředím.

Co bys popřál ČSO ke 100. narozeninám?

Hlavně bych jí přál, aby byla „dvoukolejná“, aby tam našli své místo lidi, kteří mají ptáky jenom rádi, a to nemyslím nijak posměšně, ale aby tam byla i druhá kolej, odborná, která by zpracovávala výsledky získané v různých projektech, byla schopná předkládat na ministerstva při rozhodování o životním prostředí a o ptáčích kvalitní podklady a erudovaně diskutovat o problémech v ornitologii. Budu klást velký důraz na to, aby ČSO tento směr nikdy neopustila a aby v ní odborná činnost zůstala vždy velmi pevně zakořeněná.

Děkuji za rozhovor.

Ptala se Alena Klvaňová

¹ Adam Watson 2013: *Points, Sets and Man. Pointers and setters, stars of research on grouse, ptarmigan and other game*. Paragon Publishing

² *Handbook of the Birds of the World*. 1996–2011. Lynx Edicions

³ Miroslav Špaček, Karel Kovář 1967: *Dravci v letu*. SZN

⁴ Eugeniusz Nowak 2013: *Ludzie nauki w czasach najtrudniejszych*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Husa velká (*Anser anser*)

Začátek mé cesty k fotografování se váže k roku 2009, kdy se narodila naše první dcera. Následovala koupě prvního fotoaparátu a snaha zachytit svého potomka nejen doma, ale i při jiných příležitostech, mimo jiné i při častých návštěvách zoologických zahrad, kde se postupně zrodila myšlenka na fotografii volně žijících zvířat.

Jako syn vášnivého chovatele exotického ptactva jsem zcela přirozeně začal fotografovat právě ptáky. Mezi mé oblíbence patří bahňáci a šplhavci, ale postupem času jsem se stejně nadšeně začal věnovat i makrofotografii. I když jsou nejčastějšími cíli mých vycházek lužní lesy, nesmírně inspirativní je pro mne celá příroda, při jejímž fotografování mohu zároveň relaxovat.

Vodouš bahenní (*Tringa glareola*)

Rákosník proužkovaný (*Acrocephalus schoenobaenus*)

Vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*)

Samec poláka velkého na Filipových rybnících v Chomutově

Vytvořme společně fotogalerii ptáka roku 2023 poláka velkého

Máte zajímavé fotografie poláků velkých, o které byste se chtěli podělit? Uložte je do galerie ČSO na Flickru. Ty nejpovedenější rádi použijeme k propagaci ptáka roku 2023. Prosíme ale, abyste nevkládali záběry hnízd a hnízdících ptáků, protože jejich pořizováním narušujete průběh hnízdění a ptáky plašíte.

Všem, kteří už své snímky do galerie uložili, děkujeme!

Fotografie vložte jednoduše na birdlife.cz/polak-velky-galerie. Galerii si můžete prohlédnout na flickr.com/photos/birdlife_cz/albums.

INZERCE

PTAČÍ KEMP ZÁHOŘÍ

Orlické Záhoří 1.–8. července 2023

Ptačí kemp je v podhorské ptačí oblasti. Zaměříme se na zážitky v přírodě, určování ptáků a poznávání přírody. Hlavně ale na skvělou partu, která se tu sejde.

Jaké druhy ptáků budeme hledat? Co ještě tu bude? Koukněte na web.

Jediný pořádný kemp o ptácích. Poznáš kamarády se stejným zájmem.

Vyzkoušíš si, co se dělá na ornitologické stanici.

Nové zkušenosti a nové druhy ptáků.

Čekají nás blízka setkání s přírodou.

**Znáš ptáky nemusíš, ale očekáváme tvůj zájem!
Děti ve věku 8–16 let.**

PŘIHLÁŠENÍ NA [PTACIKURZY.CZ/kemp-zahori](https://ptacikurzy.cz/kemp-zahori)

KONTAKT: ptacizahori@gmail.com

Kurz pořádají zkušení lektori a ornitologové

Ornitologická stanice
Orlické Záhoří

A Rocha - Křesťané
v ochraně přírody, o. p. s.

Česká společnost
ornitologická

Východočeská
pobočka ČSO

Ptačí kurzy.cz

Cena za týden

7700 Kč

Zahrnuje ubytování,
stravu a program

Hledáme rybníky pro poláka

Vydejte se s námi v roce poláka velkého do přírody! Od dubna až do července hledáme společně při procházkách kolem vodních ploch rybníky pro poláky a jejich hodnocení zaznamenáváme do online formuláře na projekty.birdlife.cz/rybniky-pro-polaka. Je to velmi jednoduché, stačí následovat podrobné instrukce. A protože je formulář dostupný i z mobilního telefonu, můžeme své záznamy zadávat rovnou ze břehu rybníka.

Hlavním důvodem, proč poláci velcí mizejí z naší přírody, je úbytek vhodných stanovišť. Kromě nedostatku potravy v rybnících, způsobeného nadměrnými obsádkami chovných kaprů, je problémem i přeměna okolí vodních ploch. Rybníky bývají od okolí odděleny dřevinami, ubylo ostrůvků s nízkou vegetací i litorálních porostů. Podívejme se proto na krajinu očima poláků a zhodnotme i okolí rybníků. Můžeme také měřit průhlednost vody Secchiho deskou, odkaz na návod najdeme ve formuláři.

Ideální je vybraná místa navštívit opakovaně v průběhu sezony. Zatímco v dubnu jsme ještě mohli zastihnout protahující jedince poláků, teď v květnu už pozorujeme ptáky, kteří na dané lokalitě hnízdí. Koncem května a v červnu bude většina samic sedět na hnízdech a zahřívát vejce, a nebudeme tedy mít tolik šancí je pozorovat. Zato ve druhé polovině června a pak zejména v červenci, budeme-li mít štěstí, uvidíme na hladině kachny s mláďaty. Jak v přírodě rozeznat jednotlivé druhy u nás nejčastěji hnízdících druhů kachen a kachňat, se dozvíte na následujících stránkách.

Foto: Karel Malon (DES OP)

Nový rybník u Líni se vyznačuje hned několika atributy lokality vhodné pro poláka velkého – má několik ostrůvků nezarostlých dřevinami, lemuje jej bohaté litorální porosty a plynule přechází do okolní otevřené krajiny

A proč je pro nás důležité znát nejen celkové počty jedinců, ale i počty samic s mláďaty? Sledování výskytu a počtu kachních rodinek a mláďat je nezbytným předpokladem pro pochopení vývoje početnosti jednotlivých druhů kachen, a tedy i poláka velkého. Samotné sčítání dospělých ptáků nám může poskytnout pouze hrubou informaci o počtu přítomných jedinců. Pro porozumění stavu populací i vhodnosti jednotlivých rybníků a jiných mokřadních lokalit jako hnízdního biotopu kachen potřebujeme znát počet samic, kterých je zpravidla méně než samců a jejichž počet nám poskytuje základní informaci o početnosti hnízdní populace. V předchozím čísle *Ptačího světa* jsme psali o změnách naší rybníční krajiny a následném poklesu početnosti hnízdních populací většiny druhů kachen a dalších vodních ptáků. Tento vývoj bývá vysvětlován snížením reprodukční úspěšnosti jednotlivých druhů vodních ptáků. Abychom mohli tento předpoklad potvrdit, je sledování rodinek kachen nesmírně důležité. Jedná se přitom o neinvazivní přístup, protože pozorování můžeme provádět z hráze či břehu rybníka bez rušení ptáků a bez porušování ochranných podmínek chráněných lokalit. Pokud budeme na jednotlivých lokalitách znát nejen celkový počet dospělých ptáků, ale i počet samic vodících mláďata, budeme moci odhadnout velikost hnízdní populace i reprodukční úspěšnost – tedy počet rodinek i mláďat na jednu samici. Tyto údaje pak můžeme použít také jako indikátor stavu prostředí konkrétního rybníka.

Doufáme, že vás pátrání po rybnících vhodných pro poláka velkého bude bavit a stane se třeba vhodnou záminkou ke školnímu nebo rodinnému výletu. Těšíme se na vaše záznamy a přejeme hezká setkání s poláky!

Alena Klvaňová, Petr Musil

Poznáte mláďata kachen?

Foto: Monika Homolová

Samice poláka velkého se dvěma mláďaty ve stáří 24 dnů, kdy již přepeřila z prvního prachového šatu, začíná jim růst obrysové peří a brzy vyrazí letky

Během jara a léta se na našich vodách setkáváme s mláďaty vodních ptáků, z nichž nejnápadnější jsou zpravidla rodinky kachen. V následujícím přehledu si představíme rozdíly v prachovém opeření šesti druhů, které u nás hnízdí v počtu 100 a více párů a obsazují 10 % (hohol severní) – 99 % (kachna divoká) území Česka. Další druhy kachen (čírka obecná, čírka modrá, lžičák pestrý a polák malý) hnízdící na našem území jsou již mnohem vzácnější.

U většiny druhů kachen vodí mláďata samice. Kachňata jsou ihned po vylíhnutí samostatná – jakmile oschnou, opouštějí hnízdo a následují matku na vodu. Dokážou sama plavat, potápět se i běhat. Zásoba žlutku z vejce jim vystačí zhruba na tři dny a ty musejí využít k tomu, aby se sama naučila hledat vhodnou potravu. Samice je při tom doprovází na místa, kde je potravy dostatek, a varuje je před nebezpečím. Pokud kachna spatří predátora, vydá varovný hlas a kachňata se rozprchnou do okolí, přičemž se často i potápějí. Ke kterému druhu mláďe patří, určíme nejsnáze podle samice, jež je vodí. Je-li ale rodinka rozptýlena po rybníce, může to být složité.

Při určování mláďat vycházíme ze zbarvení jejich prachového opeření. To mívají do stáří kolem 20 dnů, kdy jim začíná vyrážet obrysové peří, a zhruba ve čtyřech týdnech života pak rostou i letky. Vzletnosti kachňata dosahují mezi sedmi a osmi týdny věku. Nejjednodušší je odlišení **poláka chocholačky**, jehož mláďata jsou v prachovém šatu celá tmavě hnědá, jen spodina je hnědobílá. Setkáme se s nimi na rybnících, ale i menších vodních nádržích s bujnou vodní vegetací. Dalším dobře určitelným druhem je **hohol severní** s černobílým zbarvením mláďat. Rodinky hoholů potkáme tam, kde jsou vodní plochy lemovány starými stromy s vhodnými dutinami, v nichž hnízdí – například na Třeboňsku, Českobudějovicku, na Českomoravské vysočině nebo v Poodří.

Ostatní druhy kachňat pak můžeme rozlišit podle přítomnosti tmavého proužku

vedoucího od zobáku až na temeno hlavy, který mají kachna divoká a kopřivka obecná a naopak nemají polák velký a zrzožlávka rudozobá. Zdaleka nejčastěji a také nejdříve v sezoně se v naší přírodě setkáme s kachňaty **kachny divoké**. Hnízdí nejen na rybnících, ale i na vodních plochách přímo v městských parcích. Oproti kopřivce jsou tmavší, svrchu olivově hnědá a celou spodinu mají krémově žlutou. **Kopřivka obecná** má v prachovém šatu také více větších světle žlutavých skvrn na křídlech a hřbetu. Kromě toho je i menší než kachna divoká. Hnízdící kopřivky zastihneme na vodních nádržích s bohatou pobřežní vegetací, které přecházejí do volné krajiny, ale v poslední době i na nádržích či rybnících ve městech, jako třeba v Praze nebo Českých Budějovicích.

Vylučovací metodou jsme dospěli ke kachňatům, která mají žluté líce bez proužku. Kachňata **poláka velkého** jsou v porovnání se zrzožlávku celkově tmavší, svrchu hnědá se žlutavými skvrnami na stranách hřbetu a na křídle. Dobrým odlišovacím znakem je také zbarvení zobáku,

který je u mláďat **zrzožlávky rudozobé** růžový, zatímco u poláka velkého je šedivý. Oba druhy v hnízdění době potkáme na rybnících s bohatým litorálním porostem rákosu nebo ostrice, případně s ostrůvky.

Kromě celkem nepatrných rozdílů ve zbarvení a velikosti může být další překážkou v určování kachňat mezidruhový hnízdění parazitismus, kdy samice jednoho druhu snáší vejce do hnízd jiného druhu. V našich podmínkách je nejčastěji parazitovaným i nejčastěji parazitujícím druhem zrzožlávka rudozobá. Hnízdění parazitismus je ale běžný i u dalších druhů, jako jsou polák velký a poláka chocholačka. Dochází k němu častěji na rybnících ostrůvkách, kde se na omezené ploše setkává větší množství hnízdících samic různých druhů kachen. Pak se může stát, že pozorujeme kachnu, která vodí různě vybarvená mláďata dvou i více druhů. A můžeme se dokonce setkat i s případem, že žádné z mláďat, která samice vodí, nepatří k jejímu vlastnímu druhu a všechna „její“ mláďata jsou cizí.

Petr Musil, Alena Klvaňová

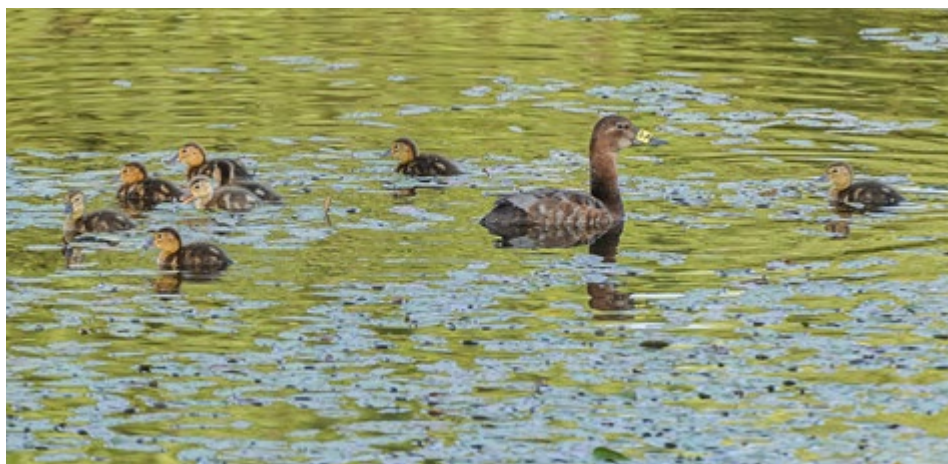

Foto: Petr Musil

Rodinka poláka velkého v prachovém šatě ve stáří sedmi dnů. Vlevo od samice je uprostřed skupinky jejich vlastních mláďat mláďe zrzožlávky rudozobé – je světlejší a má patrně růžové zbarvení zobáčku, který právě otevírá.

Kachny a kachňata

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

rodinka

samice vodící mláďata
v prachovém peří

Polák velký

Aythya ferina

Délka těla samice: 42 cm

Hnízdění v ČR: pravidelně, IV.–VII.

Početnost a trend: 7000–14 000 párů, pokles

Výskyt mláďat v ČR: VI.–VIII.

Průměrný počet mláďat: 5

černé

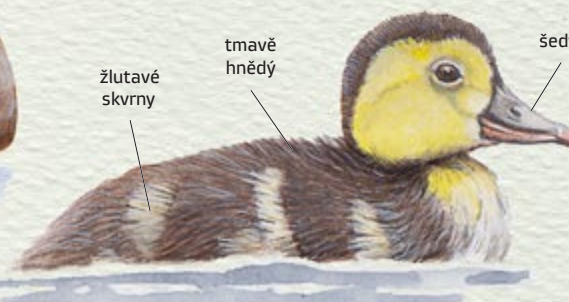
ad. F

žlutavé
skvrny

tmavě
hnědý

šedý

rezavě
hnědý

juv. 24 dní

samice (F)

ve svatebním šatě

mláďata (juv.)

v prachovém šatu jsou zobrazena
ve věku přibližně sedm dní

Polák chocholačka

Aythya fuligula

Délka těla samice: 40 cm

Hnízdění v ČR: pravidelně, V.–VI.

Početnost a trend: 9000–18 000 párů, pokles

Výskyt mláďat v ČR: VI.–VIII.

Průměrný počet mláďat: 6

chocholka

žluté

bílá

čokoládově
hnědý

ad. F

tmavě
hnědý

Literatura

Svensson L., Mullarney K. & Zetterström D., 2009:

Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu.

Druhé vydání. Nakladatelství Ševčík

Šťastný K., Hudec K. et al., 2016: *Fauna ČR: Ptáci – díl I.* Academia Praha

Šťastný K., Bejček V., Mikuláš I., Telenský T., 2021:

Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017. Aventinum

Kachna divoká

Anas platyrhynchos

Délka těla samice: 50 cm
 Hnízdění v ČR: pravidelně, III.–VI.
 Početnost a trend: 30 000–60 000 párů, mírný nárůst
 Výskyt mláďat v ČR: IV.–VII.
 Průměrný počet mláďat: 7

proužek

malá tmavá skvrnka

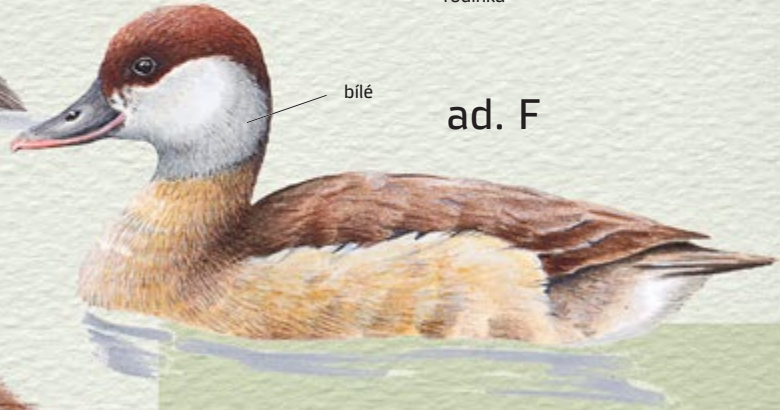
modré zrcátko

olivově hnědý

rodinka

ad. F

krémově žluté skvrny

bílé

růžovošedý

šedožluté

rezavě hnědý

matně žluté skvrny

Zrzohlávka rudozobá

Netta rufina

Délka těla samice: 53 cm
 Hnízdění v ČR: místy, pravidelně, IV.–VI.
 Početnost a trend: 250–300 párů, výrazný nárůst
 Výskyt mláďat v ČR: V.–VII.
 Průměrný počet mláďat: 7

ad. F

bílé zrcátko

proužek

tmavě hnědý

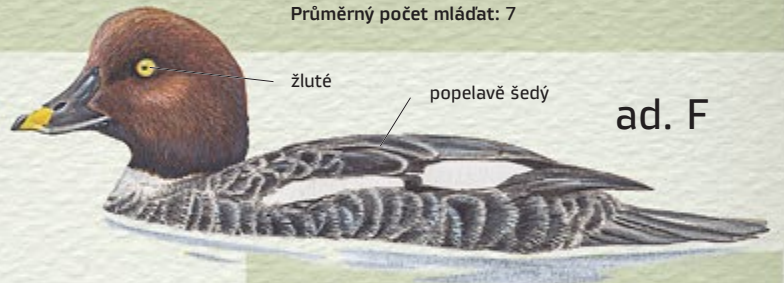
Kopřivka obecná

Anas strepera

Délka těla samice: 46 cm
 Hnízdění v ČR: pravidelně, IV.–VII.
 Početnost a trend: 2000–4000 párů, výrazný nárůst
 Výskyt mláďat v ČR: V.–VII.
 Průměrný počet mláďat: 7

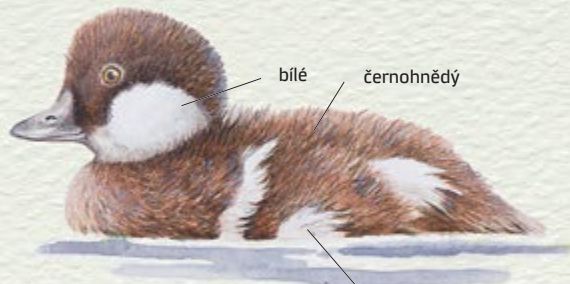
bílé až žlutavé skvrny

ad. F

žluté

popelavě šedý

bílé

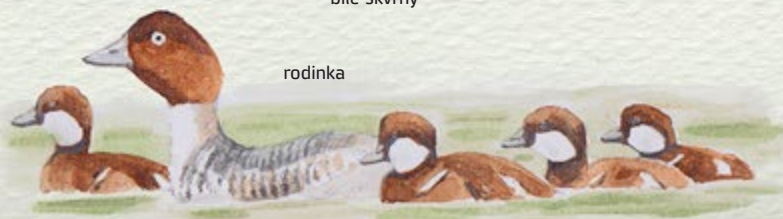
černohnědý

bílé skvrny

Hohol severní

Bucephala clangula

Délka těla samice: 40 cm
 Hnízdění v ČR: místy, pravidelně, III.–V.
 Početnost a trend: 120–140 párů, mírný nárůst
 Výskyt mláďat v ČR: IV.–VI.
 Průměrný počet mláďat: 8

rodinka

Krutihlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti!

Tak jsem se vydal na letnou návštěvu našeho rybníka. Byl jsem zvědavý, jak si moji známí poláci vedou. Byli tu, ale ne sami a ne všichni. Na vlnkách se pohupovaly kachny s mláďaty. Spolu s Ferinou a Františkou tu byly další kachny, které neznám. Jen se podívejte!

Chvilí jsem dění na hladině pozoroval, ale brzy mi to hemžení začalo přerušovat přes hlavu. Čí je které mládě? Ještě štěstí, že já mám svá mláďata schovaná pěkně v dutině. Jak to ty kachni mámy dělají? To aby měly hlavu jako pátrací balon, aby všechnu svoji drobotinu uhlídaly. Jen si to zkuste. Věřím, že budete úspěšnější než já a cestu mláďat na vodní hladině vyluštíte. Zjistíte tím, kdo ke komu patří a kdo má kolik mláďat. A pokud mi pošlete zprávu, budu rád.

Váš Krůta

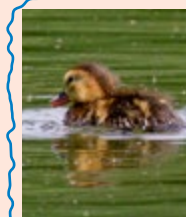
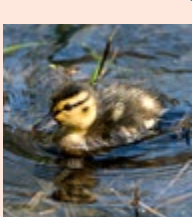
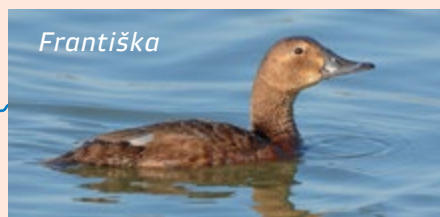
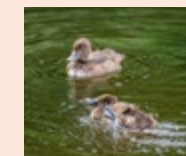
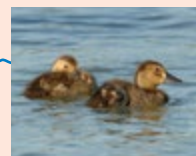
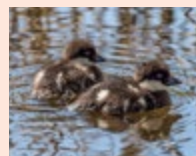
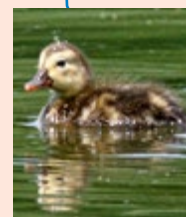
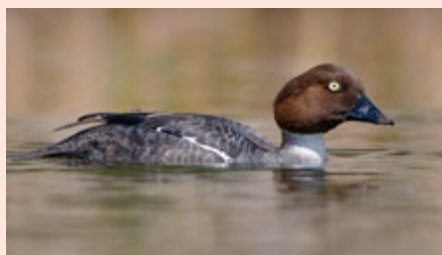
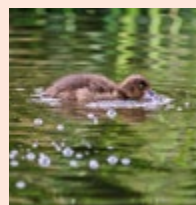
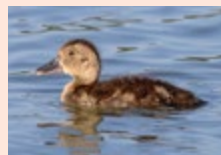
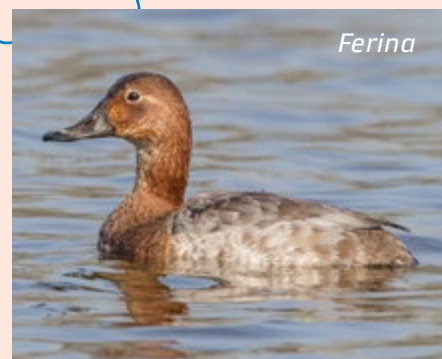
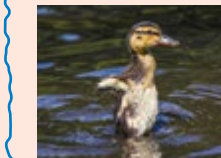

Foto: Hedera Baltica, Tomáš Bělka, Jiří Bohdal, Dušan Boucný, Martina Homolková, Alexis Lours, Phil McIver, Bengt Nyman, Sergey Yeliseev, The Mad Bird Lady

Připravila Vladka Sládečková

Polet se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Milí kamarádi,

ať se hnu, kam se hnu, všude začínají být slyšet hlasy mláďat. Většina je dobře ukrytá ve svých hnízdech a rodiče je krmí, ale jsou mláďata, která se o sebe musejí od začátku postarat sama. Rodiče je pouze dovedou na místa s potravou a přitom je chrání – hlídají, jestli se neblíží nějaké nebezpečí. Znáte nějaká taková?

Určitě vás napadla mláďata kachen, včetně poláků. A to je dobře! Naučte se je poznávat a vydejte se je hledat. Předtím si ještě vyrobte Secchiho (čti „sekiho“) desku (návod na výrobu i způsob použití najdete na webu ČSO), která vám umožní změřit průhlednost vody. Pak už jen popadněte dalekohled a můžete se vydat na dobrodružnou výpravu

k rybníkům ve svém okolí. Pokuste se na ně dívat očima poláků, jestli zde najdou vše potřebné k životu: Navazuje na rybník vlhká louka? Neběhají po ní volně psi? Jsou okraje rybníka zarostlé vodními rostlinami? Jaká je průhlednost vody? A vidíte nějaké kachní maminky s mláďaty? Kdo to asi je? Určit vám je pomohou ilustrace na str. 16–17.

To vše, spolu s naměřenou průhledností vody, pak zadejte do online formuláře na projekty.birdlife.cz/rybniky-pro-polaka. Spolu s dalšími kamarády tak pomůžete v pátrání po letošním ptákově roku a zároveň společně odhalíme, které rybníky by pro něho byly vhodné a které ne.

Jsem moc zvědavý, jak tato výprava dopadne a kolik zajímavých výsledků přinese!

Kamarádi, děkuji všem, kdo se přidáte, a přeji mnoho krásných zážitků při pozorování kachních mláďátek.

Váš Krůta

Připravila Gabriela Dobruská

LABUŤ, LÉDA A LEONARDO

Geniální tvůrce Mony Lisy nebyl zdaleka jediným umělcem, který se zabýval zobrazením bizarního a zřejmě nejerotičtějšího námětu, v jakém se ptactvo kdy objevilo. Reprodukce soch a obrazů Lédy s labutí by bylo snadné zaplnit celé jarní číslo *Ptačího světa*. Nechyběla by zde ani tak slavná jména jako Gustav Klimt, Marc Chagall, François Boucher, Paul Cézanne, Odilon Redon, Tizian, Paolo Veronese, Peter Paul Rubens, Gustave Moreau, Henri Matisse, Josef Šíma, Salvador Dalí nebo Eugène Delacroix.

Tito malíři spolu s mnoha dalšími se inspirovali příběhem z antické mytologie. O čem vypráví? Stručně řečeno – vládce bohů Zeus se zahleděl do půvabné spartské královny Lédy. Aby pronikl do její blízkosti, změnil se v labuť a nechal se pronásledovat orlem. Léda bělostnou labuť zachránila a bůh v ptačí podobě pak s královnou zplodil několik potomků, mezi nimi Helenu, známou z legend o trójské válce. Děti se vylíhly z vajec...

Tři nejzdařilejší kopie ztraceného obrazu Leonarda da Vinciho (1452–1519), pořízené mistrovými současníky. I když se malby v detailech a ve zpracování pozadí navzájem odlišují, Léda i labuť jsou téměř totožné. Za povšimnutí stojí, že tvář ženy nápadně připomíná tajemnou Monu Lisu a Zeus se zde převtělil nejspíše do labutě zpěvně.

Vlevo: Cesare da Sesto, přibližně 1515–1520, olej na plátně, Wilton House, Anglie | Uprostřed: Il Sodoma (teoreticky), cca 1510–1515, tempera na dřevě, Galleria Borghese, Řím. | Vpravo: Francesco Melzi (teoreticky), kolem roku 1515, tzv. Spiridon Leda, desková malba olejem a pryskyřicí, Galleria degli Uffizi, Florencie.

Někteří umělci scénu zpodobnili s něhou a jemností, jiní dali přednost vzrušivému náznaku s prostorem pro tajemství i divákovou fantazii, mnozí se nezalekli ani spontánní okázalé erotiky nebo znázornění zápasu a násilí. Při pohledu na jejich díla můžeme prožívat smíšené pocity a ptát se, proč právě této podivné představě propůjčilo tolik lidí svůj jedinečný styl a talent. Jedna z odpovědí zní, že obraz intimního spojení ženy s labutí, převzatý z klasické literatury, byl v minulosti paradoxně přijatelnější než výjev dvou lidských těl v obdobné situaci. Se stejným předpokladem možná svou verzi malovali také dva renesanční mistři – Leonardo da Vinci a Michelangelo Buonarroti.

Oba obrazy byly naposled spatřeny v 17. století v královských sbírkách na zámku ve Fontainebleau, odkud se za nejasných okolností

ztratily. Jejich přibližnou podobu známe díky kopiím od mladších malířů, v Leonardově případě máme navíc k dispozici přípravné studie. Vysvětlení záhadného „zmizení“ nabízí událost spojená s třetí renesanční Lédu, kterou namaloval Antonio Allegri da Correggio a po určitou dobu uchovával císař Rudolf II. na Pražském hradě. Na obraz zaútočil nožem syn vévody z Orléansu, prý ve chvíli, kdy prožíval výtčtýk svědomí kvůli svému způsobu života. Leonardův i Michelangelův originál tedy mohly být zničeny kýmsi, koho pobouřil jejich smyslný obsah.

Z antických dob se kromě kamenných i keramických reliéfů a dekorativních výjevů na nádobách či špercích dochovala například mozaika z Kypru nebo nástěnná malba objevená uvnitř zasypaného domu v Pompejích. Později kromě obrazů i soch v mnoha dobových stylech – rokoko, romantismus, symbolismus, secese, kubismus a další – vznikala také literární díla, písně, fotografie a minimálně

Marc Chagall, 1950, mísa, polychromovaná fajáns, Museu do Caramulo, Portugalsko

píseň“ a oblíbená poutová atrakce „létající labuť“, pudr se nanáší labutěnkou. Labuť byla symbolem boha Apollóna a Indové ji považovali za bájného ptáka, z jehož vejce se zrodil svět. Labutí vejce je zářivě bílé, stejně jako perí dospělých ptáků obojího pohlaví. A bílá barva, latinsky *alba*, nejspíš i získala (přesmyčkou) labutím jméno.

.....
Daniel Razím | je literární autor, muzikant a pedagog. Kromě autorských projektů vytváří a prezentuje dokumentární pořady o historii, literatuře a výtvarném umění. Ptactvo patří ke stálým zdrojům jeho inspirace.

Příště: Pštrosi v pražských ulicích

Zdroj: Google Arts & Culture

Zdroj: Wikipedia

Ostrov, kde je ptáků čím dál víc

Foto: Šimon Bábek

Ptáci v městských parcích Taipeie jsou mnohem krotčí než u nás. Nápadné jsou různé druhy volavek, které nechají člověka přijít na pár kroků. Na snímku volavky rusohlavé a kvakoši noční.

Podle poslední zprávy z jara 2023 má na Taiwanu stabilní populace nebo přibývá 98 ze sta běžných druhů a jen dva ubývají. Indikátory lesních ptáků i ptáků zemědělské krajiny ukazují v letech 2011 až 2019 nárůst. Žádný ze 32 endemických druhů není kriticky ohrožen. Krásný ostrov!

Jak je možné, že stručná zpráva o ptactvu Taiwanu může vypadat takto optimisticky? Předně je třeba vzít v potaz, že údaje o běžných druzích pocházejí jen z posledního desetiletí. V této době se taiwanská vláda snaží omezovat ty nejhorší zemědělské praktiky. Například výrazně omezila množství jedů (hlavně rodenenticidů a insekticidů, včetně karbofuranu), které taiwanští zemědělci dostávají zdarma. Dá se předpokládat, že tak ptáci zemědělské krajiny získávají prostor pro obnovu svých populací, které výrazně poklesly v období, kdy žádné sčítání ještě neběželo.

Jinak tomu zřejmě bude u lesních ptáků. Taiwan je ostrov o velikosti zhruba poloviny Česka, žije zde ale dvojnásobek obyvatel. Valná většina lidské populace je přesto soustředěna na západní, nížinné třetině ostrova, zatímco většinu území tvoří příkré hory s docela neprostupnými lesy. Prostředí pro lesní ptáky se tedy v posledním desetiletí zřejmě nezměnilo.

S tím souvisí i poslední z úvodních příznivých tvrzení, většina endemitů Taiwanu jsou totiž druhy různých typů lesů a různých výškových pásem hor. Pro ty tak bude zřejmě největší hrozbou změna klimatu, která pomalu přichází, ale naplno se zatím ještě neprojevila. Že se věci neubírají úplně správným směrem, ukazuje i skutečnost, že z 52 ohrožených druhů jich jen sedm početnost zvyšuje, zatímco 29 nadále ubývá.

V neposlední řadě je pak u více druhů v červeném seznamu uvedeno hodnocení *data deficient* (DD, tedy „chybí údaje“), a možná tak jenom chybí znalosti pro jejich zařazení do vyšší kategorie ohrožení. Ani na Taiwanu tedy není svět

ptáků úplně růžový a členové ornitologických organizací sdružených do celostátní asociace TWF (Taiwan Wild Bird Federation) stojí před řadou ochranných výzev jako kdekoli jinde.

Ostrov endemitů

Taiwan není od pevninské Asie příliš vzdálený, jen kolem 180 km. Navíc je díky své poloze důležitou tahovou zastávkou na východoasijsko-pacifické tahové cestě. Přímo jej protíná obratník Raka, a jeho severní část tak leží v subtropické oblasti, zatímco jižní má již klima tropické. Západní část je nížinná a více méně plochá, střed a východ ostrova tvoří pět hlavních pohoří s velice strmými svahy. Díky vysoké nadmořské výšce, již vrcholky zdejších hor dosahují (Taiwan má 268 vrcholů s výškou nad 3 000 m n. m.), pokrývá jejich svahy gradient lesních porostů od nížinných listnatých až po vysokohorské jehličnany. Aby té různorodosti nebylo málo, leží Taiwan na rozhraní eurasijské a filipínské litosférické desky, což přispívá k častým zemětřesením, vývěrům horkých pramenů a půdním sesuvům; to vše pak společně vytváří další specifické typy prostředí. Taiwan tak lze nejlépe popsat jako zemi ležící napůl ve východní Asii a napůl v Pacifiku.

Díky této pestrosti je ptačí fauna ostrova nesmírně bohatá, i když hnízdících druhů má méně než většina ostatních asijských zemí. K roku 2020 zaznamenali taiwanští ornitologové 674 ptačích druhů, z nichž plně dvě třetiny připadají na druhy zimující, protahující nebo vzácné zatoulance. Tažných druhů, které by na Taiwanu pouze hnízdily, je málo, celkem jen 14. Většina hnízdících ptáků se na ostrově zdržuje celoročně. A právě v této skupině se díky velice různorodému prostředí a ostrovní izolovanosti vyvinula dlouhá řada endemických druhů a poddruhů. Je přitom docela složité říct, kolik jich vlastně je, protože s postupujícím výzkumem jsou stále další poddruhy vyčleňovány jako samostatné endemické druhy. V době

Pták pěti barev aneb barbet tchajwanský nás provází od měst až vysoko do hor

poslední zprávy o stavu ptáků v roce 2020 uváděli taiwanští ornitologové 29 endemických druhů a 55 poddruhů. Od té doby byly tři poddruhy povýšeny do pozice samostatného druhu, takže počet endemitů vzrostl koncem loňského roku na 32. Taiwan tak jasně vede asijský žebříček v počtu endemitů na jednotku plochy – žádná jiná asijská země nemá tolik druhů endemických ptáků na tak malém území.

A jak již bylo řečeno v úvodu, většině endemitů se zatím vede docela dobře. V taiwanském červeném seznamu je jich zařazeno jen devět a s nimi i 19 poddruhů. Při pohledu z Česka upoutají hlavně některá důvěrně známá jména. Žebříčku ohrožených poddruhů dominuje s označením kriticky ohrožený bažant obecný. Místní poddruh *Phasianus colchicus formosanus* ubývá a navíc se kříží s bažanty dovezenými z pevniny. Jako zranitelné jsou hodnoceny i místní poddruhy sojky obecné (*Garrulus glandarius taiwanus*) a brhlíka lesního (*Sitta europaea formosana*), blízký ohrožení je i zdejší střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes taiwanus*).

Kolpík malý je jedním z ikonických druhů Taiwanu. Kromě živých ptáků můžeme na zimovištích narazit i na jeho sochy v nadživotní velikosti.

Foto: Allen Luv/TWBF

Foto: Allen Luv/TWBF

Pruce tekoucí horské řeky, do nichž vyvěrají horké prameny, vytvářejí specifické prostředí pro řadu druhů bezobratlých i pro některé ptáky

Řada dalších endemitů ale dokazuje, že jsou svému ostrovu dobře přizpůsobeni a využívají jej ve velkých počtech. Mezi takovými všudypřítomné druhy patří třeba barbet tchajwanský (*Psilopogon nuchalis*), místními oblíbený opeřenec zvaný „pták pěti barev“, dále elegantní a velice sympatické sibie ušaté (*Heterophasia auricularis*) nebo exoticky zelenohnědě lesklé liocichly taiwanské (*Liocichla steerii*). Poslední dva patří do hojně zastoupené čeledi sojkovcovitých (Leiothrichidae), stejně jako sojkovec horský (*Trochalopteron morrisonianum*), který sice zůstal věrný nejvyšším patrům hor, ale podobně jako kavčata v Alpách se naučil využívat turistů jako vítaného zdroje potraviny (viz foto u medailonku).

Tahová zastávka, zimoviště i hnízdiště

Zhruba stovka ptačích druhů Taiwanem pravidelně prolétá cestou ze severu do jižněji položených zimovišť a zpět. Větší množství, kolem 160 druhů, jsou pravidelní zimní hosté a vzhledem k poloze ostrova pak nepřekvapuje ani ještě větší počet vzácných zatoulanců. Taiwan je tak přes svoji relativně malou rozlohu klíčovým životním prostorem pro mnohem víc druhů než jen pro své vlastní endemity.

Zásadní význam mají pro migrující ptáky úživné nížinné lokality západního Taiwanu. V pobřežních lagunách a slaniscích protahují a zimují miliony vodních ptáků a bahňáků. Během Taiwanského novoročního sčítání ptáků (Taiwan New Year Bird Count), kterého se každoročně účastní na 1400 dobrovolníků a jež se nejvíce podobá našemu Vítání ptačího zpěvu, se pravidelně sejdou hlášení o více než třech stovkách ptačích druhů. Za dobu deseti let, kdy tyto akce probíhají, se bohužel ukazuje celkový pokles počtu mnoha druhů zimujících bahňáků. Příčiny jsou většinou nejasné, od degradace prostředí přímo na zimovištích po celkové snižování populací.

O zimujících ptačích ovšem najdeme i veskrze pozitivní zprávy. Kolpík malý (*Platalea minor*), anglicky zvaný černolící díky černé neopeřené kůži kolem zobáku a očím, hnízdí na omezeném území především v Severní Koreji, jen dvě malé kolonie jsou na pobřeží Číny a jedna v cípu Ruska na jih od Vladivostoku. Chránit tento druh na hnízdištích je poměrně

složité a v roce 1990 byl celkový počet přežívajících ptáků odhadován na posledních zhruba 300 jedinců. Důsledná ochrana taiwanských zimovišť však přispěla k tomu, že populace postupně narostla na více než 4500 ptáků, z nichž skoro dvě třetiny zimují právě na Taiwanu. Bohužel i zde přetrvává velký tlak v podobě výstavby nových silnic a dálnic, ke kterému se v poslední době přidává snaha instalovat na každou nevyužitou plochu solární panely. I proto taiwanští ornitologové převzali do péče rozsáhlou oblast bývalých salin (umělých nádrží, v nichž se odpařováním mořské vody získávala sůl) s cílem spravovat ji tak, aby podmínky pro život ptáků byly co nejlepší.

Ještě zajímavější je příběh rybáka čínského (*Thalasseus bernsteini*). Tento středně velký rybák tráví jako mnoho dalších mořských ptáků většinu života na volném moři a na zem se vrací jen v době hnízdění. Zdálo by se, že díky hnízdním koloniím nemůže takový druh příliš uniknout pozornosti, ale opak je pravdou. Rybáka čínského nikdo neviděl od roku 1937 až do roku 2000. Objevení několika hnízdicích párů v koloniích dalších druhů rybáků na ostrůvcích souostroví Matsu bylo po tak dlouhé době opravdovým ochranářským zázrakem. Přestože Matsu leží na dohled od čínské pevniny, správně spadá pod vzdálenější Taiwan, díky čemuž může probíhat cílená ochrana zdejších unikátních hnízdišť. A maximální úsilí je zcela na místě, protože celosvětová populace rybáka čínského není větší než 100 posledních ptáků. Na jejich žalostné situaci se podepisují známé faktory: znečištění oceánů, nedostatek potravy, rušení a predace na hnízdištích. K tomu přistupuje i specifický východoasijský fenomén – tajfuny. Taiwanští ochranáři vybrali několik ostrůvků, kde vyhlásili hnízdní rezervace bezpečné před rušením, dříve rozšířeným sběrem vajec i před nepůvodními predátory. Nalákat rybáky k hnízdění se daří díky věrným maketám sedících ptáků, v jejichž okolí si pak rybáci zakládají skutečná hnízda. Celá populace je podrobně sledována a probíhají i výzkumy jejich širšího životního prostředí.

Chtějící páchat dobro...

Ač platí vše zmíněné v úvodu tohoto článku, i taiwanští ptáci čelí všem nástrahám moderního

Liocichla taiwanská (nahore) i sibie ušaté (dole) patří k endemitům, se kterými se setkáme nejčastěji. Většinou se pohybují v menších hejnech, což zvyšuje jejich nápadnost.

světa – od změny klimatu, intenzivního zemědělství a úbytku mokřadů přes rozvoj průmyslu a dopravy až po šíření člověkem zavlečených druhů.

Nám většinou hodně vzdálená kultura východní Asie s sebou ovšem nese i zcela specifická ohrožení. Mezi buddhisty a taoisty je velice rozšířená praxe „slitovného vypouštění“ (mercy release), kdy lidé „zachraňují“ ptačí životy tím, že ptáky vypustí. V současném světě už ale nejde o ptáky, které by jinak někdo snědl, ale o nelegální lovecký byznys. Až milion ilegálně odchycených ptáků ročně by na Taiwanu nikdo nechytal, kdyby je někdo jiný nechtěl koupit a „zachránit“. Praxe slitovného vypouštění tak vede k tlaku na původní populace i k zavlékání druhů někam, kam vůbec nepatří.

Snad se i toto specifické ohrožení stane brzy minulostí, lovce nahradí občanští vědci a ptačí populace Taiwanu budou už jen prosperovat.

Zdeněk Vermouzek | je ředitelem ČSO, což mu umožnilo navázat spolupráci s taiwanskou ornitologickou asociací TWBF. Po několika letech spolupráce na dálku Taiwan navštívil a tamní lidi i přírodu si zamiloval.

Labuť zpěvná zvaná Zpěvanka uhynula

Foto: Jiří Novák

Zpěvanka se svým partnerem a čtyřmi labuťátky z prvního hnízdění v roce 2017

V neděli 26. 2. 2023 uhynula ptačí celebrita, která se v roce 2006 usadila na střední Moravě. Stala se mediálně nejznámější labutí, a to i díky tomu, že byla první zástupkyní svého druhu, která zahnízдила v České republice.

Labutě zpěvné hnízdí ve Skandinávii a na zimu odlétají do západní Evropy; jen ojediněle se objevují i u nás. Zpěvanka, jak ji pokřtil Adolf Goebel z Moravského ornitologického spolku, se trvale usadila na střední Moravě. Nejčastěji se vyskytovala na rybnících v Tovačově, v Kojetíně, v Chropyni či v Záhlinicích anebo na řece Moravě v Kroměříži.

Ornitologové ji sledovali díky nezaměnitelnému žlutému límci s kódem 7R42, který dostala na zimovišti vodních ptáků v Německu dne 19. ledna 2006. Odtud se nevydala domů na sever Evropy jako ostatní labutě zpěvné, ale zcela nepochopitelně se 16. 4. 2006 objevila na Hradeckém rybníku v Tovačově, kde ji pozoroval Martin Vavřík.

V následujících letech se věnovala poznávání střední, jižní i severní Moravy a jižního Polska, jednu zimu strávila dokonce až v Maďarsku. V hnízdním období ale nejčastěji pobývala na střední Moravě, kde se pokoušela o vytvoření páru se samcem labutě velké.

Poprvé zahnízдила až v roce 2017 se samcem labutě zpěvné na Zámeckém rybníku v Chropyni a měla čtyři labuťátka, z nichž se však pouze jedno dožilo zimy. V následujících dvou letech vyvedla opět čtyři mláďata, ale dospělosti se nedožilo ani jedno. V roce 2020 měla dvě mláďata, která bohužel po několika dnech zmizela. V tomto roce uhynul i její samec a od té doby zůstala sama.

Zpěvanka žila na střední Moravě 16 let, protože však kroužek a límec dostala až jako dospělá, nevíme přesně, jakého věku se dožila.

Jiří Šafránek

Videa Zpěvanky a jejich mláďat najdete na YouTube kanálu MOS.

Hnízdění husy velké s berneškou velkou

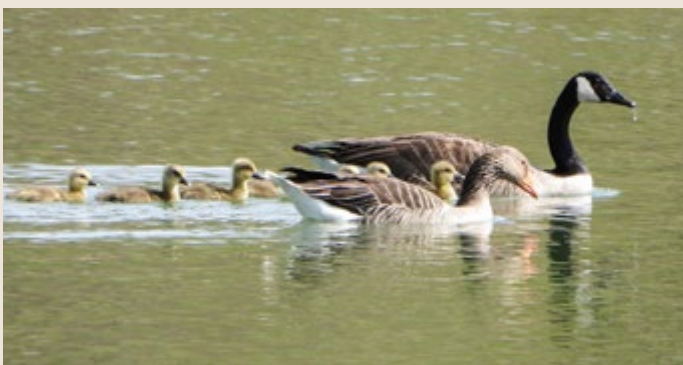

Foto: Jiří Šafránek

Na bývalé štěrkovně v Hustopečích nad Bečvou letos vodí mláďata pár bernešky velké a husy velké

Ačkoli berneška velká není původním evropským druhem, v posledních letech se občas objevuje i u nás. V severozápadní Evropě byla tato severoamerická husa nejdříve chována v parcích, odkud se postupně rozšířila do volné přírody. Na štěrkovně v Hustopečích se bernešky velké poprvé objevily v dubnu 2020, a to dokonce v počtu tří kusů. Během dvou následujících jar se zde zdržovali dva až čtyři jedinci. Letos se první berneška objevila již v březnu a vzhledem k tomu, že se tu jiné bernešky nevyskytovaly, vytvořila pár s husou velkou. Jde o příbuzné druhy, které se výjimečně kříží.

Že došlo k hnízdění, naznačilo pozorování Lubomíra Vylíčila z 15. dubna, kdy byla berneška poprvé zaznamenána společně s husou velkou a osmi mláďaty na hladině štěrkovny. Zda jde opravdu o křížence těchto dvou druhů, však zůstává otázkou. Je totiž možné, že si berneška pouze osvojila mláďata husy velké, která přišla o partnera. Mláďata proto hodláme sledovat až do dospělosti, kdy podle jejich zbarvení záhadu rozřešíme.

Mezidruhové křížení je u volně žijících vodních ptáků velmi vzácné a častěji k němu dochází jen v chovech. Proto je vznik tohoto smíšeného páru raritou a zároveň prvním zaznamenaným případem v Česku.

Jiří Šafránek

INZERCE .....

žaluzie | rolety | markýzy
fasádní clony | pergoly

4

ROKY ZÁRUKA

Exkluzivní partner
stínící techniky Climax

www.haki.cz

Jinačovice 161, 664 34
777 317 963 | haki@haki.cz

Pomozte nám zjistit, kdo hnízdí ve jmelí a ochmetu

Jmelí je zejména ve východní polovině České republiky značně rozšířeným poloparazitem. Na severovýchodní Moravě a ve Slezsku místy dochází až k masivnímu napadení stromů, jehož následkem jich mnoho zahyne. Nejvíce jsou napadány lípy srdčité a ovocné stromy, ale jmelí už parazituje na většině našich dřevin. Šíření napomáhají nejvíce ptáci, kteří konzumují lepkavé bobule. Semena projdou jejich trávicím traktem a s trusem ulpívají na kůře stromů, kde začnou klíčit.

Výzkum

Jmelí poskytuje ptákům zdroj potravy a zároveň vytváří podmínky pro jejich hnízdění. Zatím je jen málo zodpovězenou otázkou, jaké druhy ptáků a v jakém měřítku využívají jmelí ke hnízdění. Této problematice se doposud nikdo nevěnoval, a proto se nyní studiem jmelí zabývá Univerzita Palackého v Olomouci. První údaje o hnízdění ptáků se už podařilo získat z Ukrajiny a Polska, z Česka zatím data chybějí.

Jak můžete pomoci

Dohledávání hnízd ve jmelí je poměrně náročné a není v silách několika specialistů nasbírat dostatečné množství kvalitních údajů z velkého území. Proto se na vás obracíme s prosbou o pomoc. Stačí si na vycházkách všimnout, jestli jsou v keřích jmelí nebo ochmetu hnízda ptáků, a pokud ano, pokusit se zjistit, kterým druhům patří. Optimální doba pro hledání hnízd nastává ve druhé polovině

března a ideální je během dubna, kdy stromy ještě nejsou olistěné a hnízda jsou v keřících dobře vidět. V této době ptáci nosí stavební materiál na hnízdo a často na sebe upozorní. Jakmile se stromy olistí, jsou hnízda v korunách stromů vidět již velmi špatně a téměř jedinou možností pak zůstává zahlédnout rodiče přilétající s potravou k hnízdu. Hnízda je ale možné dohledávat i po opadu listů na podzim a v zimě, tehdy je už ale mnohem obtížnější určit druh, kterému hnízdo patří.

Jaké sbírat údaje

Pokud během svých vycházek narazíte na obsazené ptačí hnízdo ve jmelí nebo ochmetu, zapíšte prosím co nejpřesněji následující podrobnosti:

- datum
- lokalita – nevhodnější je uvést souřadnice odečtené z webové stránky mapy.cz nebo zadat pozorování prostřednictvím mobilního telefonu přímo do databáze Avif (birds.cz/avif/), v níž je možné kliknout na přesné místo do mapy; pokud nezadáte pozorování do Avifu a nevíte, jak se odečítají souřadnice, je potřeba poznamenat si název obce a přibližný popis místa nebo adresu
- typ lokality – například jde-li o sad, alej, stro-mořadí, městskou zeleň a podobně
- druh ptáka
- druh stromu, na němž se hnízdo nachází
- výška, v níž se hnízdo nachází (stačí alespoň přibližně odhadnout výšku hnízda nad zemí)
- druh poloparazita – jmelí, nebo ochmet

Foto: Natalia Atamas

Poštolky obecné hnízdící ve jmelí v ukrajinském Charkově

Pokud se vám podaří zjistit další informace o chování ptáků (například že stavějí hnízdo, sedí na vejcích, na hnízdě jsou přítomna ptáčata nebo dospělí přinášejí potravu), každou takovou doplňující informaci uvítáme. Zapisujte i případy, kdy pozorujete ptáky, kteří jmelí nebo ochmet konzumují. Je také vhodné celý strom, na němž je hnízdo umístěno, vyfotografovat (postačí k tomu mobilní telefon) a šipkou zakreslit polohu hnízda.

Kam s údaji

Svá pozorování vkládejte buď do ornitologické databáze Avif (do poznámky zapíšte slovo „jmelí“, aby bylo možné data vyfiltrovat), nebo zasílejte na adresu koordinátora daniel.krenek@nature.cz. Zasláním svých pozorování můžete významně přispět k poznání vzájemného soužití ptáků a jmelí. Děkujeme vám za spolupráci.

Daniel Křenek, Natalia Atamas,
Julia Kraslenko

Vyberte se na léto se značkou BUSHMAN, využijte 30% slevy pro členy ČSO a podpořte ptačí parky

V ČSO spolupracujeme s partnery, mezi jejichž hodnoty patří respekt k přírodě a planetě Zemi. Proto jsme byli rádi, když nás oslovil český výrobce kvalitního outdoorového a volnočasového oblečení BUSHMAN. BUSHMAN již podporuje ochranu ohrožených druhů v Austrálii nebo Indonésii, jsou mu ale sympatické i aktivity ČSO a jejich členů v ochraně ptáků. Proto členům ČSO nabízí možnost výhodného nákupu oblečení a doplňků pro pobyt v přírodě a k tomu ještě přímo podpoří ochranu ptáků v ptačích parcích.

A co se na spolupráci líbí nám? Především to, že česká značka BUSHMAN už 26 let navrhuje oblečení a doplňky v souladu s přírodou a s respektem vůči ní i lidem. Produkty, které vyrábí, jsou spolehlivé a praktické. Používají téměř výhradně přírodní materiály, jako je bavlna, vlna, len, bambus, kůže a další. Oblečení šijí v poctivých továrnách, zčásti v Asii, kde výrobu dvakrát ročně osobně kontrolují, spolupracují ale i s africkou rodinnou manufakturou a část produkce je přímo česká. A také přemýšlejí o tom, jak ovlivňují životní prostředí – oblečení a vybavení z přírodních materiálů lze na konci jeho cesty snadno zlikvidovat nebo recyklovat.

Více o hodnotách značky BUSHMAN: bushman.cz/nase-hodnoty a bushman.cz/nas-pribeh

BUSHMAN vydává každoročně dvě kolekce oblečení – na teplé a chladné období. Při té příležitosti nabídne dvakrát ročně 30% slevy pro členy ČSO na všechno nezlevněné zboží a dalších 10 % věnuje na podporu rozvoje ptačích parků. První společná akce před loňskými Vánoce přinesla ptačím parkům celkem 41 204 Kč. Za podporu srdečně děkujeme!

Jarní slevová akce pro členy a na podporu ptačích parků ČSO

K využití slevy potřebujete unikátní kód, o který si napišete na e-mailovou adresu michaela.vondrova@bushman.cz. Do předmětu e-mailu napišete „ČSO unikátní kód“, v případě dotazů pište rovněž na uvedenou adresu nebo volejte na +420 771 276 480.

Unikátní kód BUSHMAN uplatníte za následujících podmínek:

- kód platí pouze při nákupu na e-shopu BUSHMAN: www.bushman.cz;
- sleva 30 % platí na všechno nezlevněné zboží a dalších 10 % přičítá BUSHMAN ČSO na podporu ptačích parků;
- platnost kódu: 15. 5. – 15. 6. 2022;
- 1 kód platí pro 1 objednávku (ale v rámci jedné objednávky můžete objednat víc produktů);

- se zasláním na adresu, nově i s možností vyzvednutí na prodejně (s výjimkou prodejen v Praze v OC Zličín, v Brně, Teplicích a Olomouci, které jsou franšízy);
- doprava bude zdarma u objednávek nad 2500 Kč, jinak dle e-shopového ceníku;
- další slevy není možné s tímto slevovým kódem kombinovat.

Lucie Hošková

Ptačí chřipka v Severním moři – případ terej bílý

Foto: Anna Porkertová

Pravidelné rozestupy mezi hnízdy vytvářejí dojem, že jsou hnízda postavena v řadách

Během dubna jsme se z hlavních zpravodajských relací dovídali informace o nálezech hromadných úhynů na koloniích racka chechtavého na několika místech České republiky. Tyto znepokojivé zprávy o oslabování již dříve klesající populace racků a možné rozšiřování epizootie po celém území státu mě zasáhly dvojnásobně – měla jsem totiž možnost pozorovat průběh nemoci a decimování populace jiného postiženého druhu doslova v přímém přenosu, když jsem se v minulém roce účastnila výzkumu hnízdní biologie tereje bílého, prováděného na největší hnízdní kolonii tohoto druhu na světě, na ptačí skále Bass Rock ležící v Severním moři poblíž skotského Edinburghu.

Podtyp viru ptačí chřipky H5N1 byl poprvé zaznamenán v roce 1996 na husí farmě v Číně. Od té doby virus nespočetněkrát zmutoval a minulý rok se především po Velké Británii a Evropě hojně rozšířila jeho velmi nakažlivá varianta. Jedná se o chřipku typu A, která napadá velké množství druhů po téměř celém světě a byla prokázána u více než sta volně žijících ptačích druhů. Toto infekční virové onemocnění se přenáší slinami či výkaly a napadá především vodní ptáky, ale může být přeneseno na drůbež, ostatní volně žijící ptáky, jiná domácí a volně žijící zvířata, a dokonce i na člověka. Kmeny ptačí chřipky se dělí na níže patogenní (LPAI – Low Pathogenic Avian Influenza) a vysoce patogenní (HPAI – Highly Pathogenic Avian Influenza), ale toto rozdělení souvisí pouze s vážností projevu onemocnění u drůbeže, nikoliv u ostatních živočichů a volně žijících ptáků. Většina typů ptačí chřipky patří do skupiny LPAI, která u drůbeže vykazuje malé, nebo dokonce žádné známky nákazy. Naopak HPAI vykazuje u drůbeže vysokou úmrtnost. Obě tyto skupiny, LPAI i HPAI, jsou však nebezpečné svou potenciální možností

rozšíření na volně žijící druhy. Šíření nákazy zřejmě nejvíce probíhá u koloniálních druhů, kde je mimo jiné i závislé na průměrném rozestupu hnízd v kolonii, a liší se tak mezi jednotlivými koloniálními druhy.

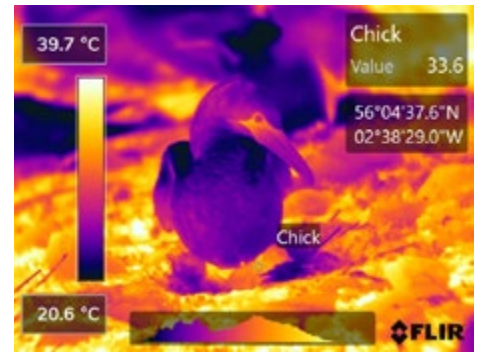
Ptačí chřipka ve Velké Británii

Na konci hnízdního období roku 2021 se na Shetlandech poblíž Skotska objevily první známky nové vlny ptačí chřipky. Na zimu většina druhů odlétla mimo oblast hnízdiště a rozsah nákazy nebylo možno sledovat, ale po jejich návratu na jaře 2022 se nemoc ještě více rozšířila. Bylo to silně znepokojující, protože doposud vždy ptačí chřipka přes zimu z kolonie zmizela. Bylo zjištěno, že se jedná o velmi nebezpečný podtyp H5N1. Mezi nejvíce zasažené druhy patřily chaluha velká (*Stercorarius skua*), rybák severní (*Thalasseus sandvicensis*) a terej bílý (*Morus bassanus*). V roce 2022 ve Velké Británii uhynulo více než 2200 chaluh velkých (7 % světové populace) a tisíce terejů bílých (RSPB). Přesné ztráty ještě nejsou plně známy, sčítání bude pravděpodobně probíhat v hnízdní sezóně tohoto roku. Je ale jisté, že tato vlna ptačí chřipky bude mít na mořské ptactvo dopad ještě mnoho následujících let.

TEREJ BÍLÝ

Nejvíce hnízdiště tereje bílého se nalézá na Britských ostrovech, v severní Skandinávii a na Islandu. Populace je stálá až mírně rostoucí (EBBA 2). Terejové hnízdí na pobřežních skalách a útesech, kde se shromažďují již od brzkého jara. Jejich hnízda jsou vzhledem k jejich tělu poměrně malá a jsou postavena především z mořských řas, peří, hlíny a výkalů, které rodiče vyhrnují nohama okolo sebe. Terejové mají po celý život většinou jednoho partnera. Každý pár má bez výjimky pouze jedno vejce, které je původně bílé a postupně

se obarvuje tlejším hnízdním materiálem. V jeho zahřívání se střídají oba partneři. Terejům se vůbec nevytváří hnízdní nažina, na vejce se tedy posadí tak, aby ho zakrývali plovacími blánami vnitřních prstů, kterými ho zahřívají. Po přibližně 45 dnech se vylíhne mládě. Je šedé a neopeřené a postupně mu dorůstá bílé prachové peří. Rodiče se u něho na hnízdě stále střídají a krmí ho natrávenými rybami. Na konci léta, kdy je mládě staré přibližně tři a půl měsíce, ho rodiče přestanou krmít a mladý terej se osamostatní. Terejové dosahují pohlavní dospělosti až čtvrtý rok svého života. Většina z nich se vrátí na stejné místo, kde se vylíhli. Mimo hnízdní období se evropští terejové zdržují v široké oblasti pobřeží západní Evropy a Afriky.

Terej bílý zahřívající mládě na snímku z termokamery

Jak se zkoumají terejové za chřipkové epidemie

Výzkum, jehož jsem se v červnu a červenci roku 2022 zúčastnila, probíhal na skalnatém ostrově Bass Rock v Severním moři, který je se zhruba 150 tisíci hnízdícími jedinci největší světovou kolonií tohoto druhu. Zaměřili jsme se na chování terejů během hnízdění v závislosti na globální změně klimatu. Sledovali jsme chování rodičů a mláďat na předem vytipovaných hnízdech a pozorovali je během prvního měsíce hnízdění, kdy je mládě na hnízdě nejzranitelnější. Používali jsme při tom termokameru pro detekci teploty dospělce i mláděte. Bohužel kvůli rychle se šířící naze ptačí chřipkou byl náš výzkumný plán značně narušen. Termokameru jsme pak také mohli velmi snadno použít k detekci nakažených jedinců, kteří na snímcích jevíli mnohem vyšší tělesnou teplotu než zdraví ptáci.

Při první návštěvě ostrova jsem byla ohromena neuvěřitelným počtem ptáků všude kolem. Ostrov se zdál být celý bílý a byl tereji přímo posetý. Hnízda se vyskytovala v pravidelných rozestupech, někde i pár desítek centimetrů od sebe, na každé volné ploše ostrova – na skalách, zbytcích základů původních staveb a na stupních přístupového schodiště, kde jsme je museli téměř překračovat. Postupem času nám však ptáci doslova mizeli před očima. Bylo neuvěřitelně smutné sledovat, jak každý další den ubýly desítky hnízd, obsazených ještě při minulém dni sledování. Kdykoliv se jeden z rodičů nakazil a už

Foto: termokamera

Bass Rock při pohledu z lodi

se nevrátil vystřídat svého druha, byl i druhý rodič po čase hladem donucen hnízdo opustit. Nehlídané mládě nebo vajíčko bylo pak okamžitě odneseno racky stříbřitými, kteří ostrov obývají společně s tereji.

Nakažení terejové se chovali velmi neobvykle. Nejdříve jsme pozorovali nápadné rozšíření černých zorniček u jejich jinak světle modrých očí. Nemocní ptáci poté postupně začali působit dezorientovaně a nakonec úplně ztratili pojem o tom, kde jsou. Přestali se zcela bát naší přítomnosti. Pomalu chodili nebo postávali na jednom místě s hlavou schovanou pod peřím nebo nepřírozeně zvrácenou dozadu. Vypadalo to, jako když spí. U některých jedinců jsem pozorovala i záchvat, při kterém se klepali a máchali křídly a hlavou okolo sebe. Později se všude na ostrově nacházely stovky, ne-li tisíce mrtvých těl.

Během přítomnosti na ostrově jsme museli dodržovat speciální protiepidemická opatření. Již samotný příjezd na ostrov nebyl snadný, ale musel probíhat jen za odlivu, při klidné hladině moře, aby se člun nerozbil o skálu v téměř nechráněném přístavišti. Několikrát jsme tak museli pracovní den odložit, protože rybář, který nám sloužil jako převozník, přistání na ostrově odmítl kvůli silnému větru a obrátil zpátky k pevnině. Hned v přístavišti jsme se museli převléknout do ochranného oblečení určeného jen pro práci na ostrově, abychom nemoc nerozšířili i na pevninu. Ptáků jsme se samozřejmě nesměli vůbec dotýkat ani je kroužkovat. Mohli jsme je jen zpozvzdálí pozorovat. Kvůli tak drastickému zásahu náklady do života kolonie bylo nutno v letošním roce výzkum přerušit a dát ptákům čas na zotavení.

Při svých návštěvách ostrova Bass Rock jsem si uvědomila, že i druhy, které jsou dosud početné a často hojně rozšířené, mohou být silně ohroženy jak globálními změnami, tak nenadálými

událostmi, jako jsou například nemoci. Pro ptáky žijící v koloniích to platí ještě mnohonásobně víc. Snažme se proto chránit i běžné druhy našeho okolí.

BASS ROCK

Bass Rock je více než 100 metrů vysoká skála nacházející se osamoceně v moři ve vzdálenosti přibližně 5 km od východního pobřeží Skotska. Téměř celý její obvod je tvořen vysokými útesy, ostrov je tak přístupný pouze z jediného přístaviště. V dnešní době je Bass Rock neosídlený, to ale neplatilo vždy. Jeho prvními obyvateli byli v raném středověku křesťanští poustevníci, v dalších stoletích byl opevněn a trvale osídlen, byl zde postaven hrad s kaplí a dnešní skalní plošina prý poskytovala pastvu pro stádo asi sta ovcí. Od 17. století již ostrov sloužil jen jako vězení. Ze všech těchto staveb dnes zbyly už jen ruiny. Na začátku 20. století zde byl postaven maják, který je nyní automatický a je jedinou budovou na ostrově. V dnešní době je Bass Rock soukromým rodinným vlastnictvím, majitelé ale nebrání četným ornitologickým výzkumům. Scottish Seabird Centre zde umístilo on-line kamery, dostupné na seabird.org/webcams. Ostrov si také můžete zblízka prohlédnout při organizovaných okružních plavbách lodí.

Anna Porkertová | je studentkou PŘF UK v Praze. Nejvíce ji zajímá etologie ptáků a ráda za nimi cestuje i do zahraničí. Na stáži na skotském ostrově Bass Rock strávila celý měsíc.

Mrtví raci chechtaví na rybníce Třetí Zbrod, který je součástí Mutěnických rybníků, kde bylo 1. dubna zaznamenáno jedno z prvních ohnisek ptačí chřipky

Ptačí chřipka u našich racků

Letošní duben přinesl špatné zprávy o hromadných úhynech racků chechtavých na území Česka. Nejprve uhynulo v sobotu 1. dubna více než 100 racků chechtavých na Mutěnických rybnících. Do 24. dubna bylo v celém Česku zaznamenáno sedm potvrzených případů s desítkami mrtvých racků – na Hobšovickém rybníku na Kladensku, na Troubeckém jezeře u Tovačova, na Zámeckém rybníku na Kroměřížsku, na Vrbenských rybnících u Českých Budějovic a v pískovně Dobříň na Litoměřicku. Národní referenční laboratoř pro ptačí chřipku v SVÚ Praha potvrdila u vyšetřených ptáků vysoce patogenní subtyp viru ptačí chřipky H5N1. Zatímco v minulých měsících i letech tento subtyp napadal z volně žijících ptáků především labutě a v menší míře i další vodní ptáky (kachny, husy, volavky), tento poslední genotyp H5N1 je vysoce infekční pro racky, a to především racky chechtavé. Vzhledem k jejich koloniálnímu způsobu života se u nich nákaza velmi rychle šíří.

Zabránit šíření viru ptačí chřipky je extrémně náročné. Kromě jiného je nezbytné podrobně monitorovat ohniska nákazy a odstraňovat mrtvé ptáky, virus totiž v uhynulých jedincích přežívá několik dní až týdnů, a může tak nakazit další ptáky v okolí či mrchožrouty. Proto vás prosíme o pomoc s mapováním. Zaznamenáte-li pět a více mrtvých racků (nebo dalších vodních ptáků), vložte informace a fotografie do formuláře pro záznam ptačích chorob na birdlife.cz/choroby-formular.

S mrtvými ptáky ale nemanipulujte a nedotýkejte se jich! Pokud na dané lokalitě nebo v blízkém okolí nákaza ještě nebyla prokázána, uvědomte místně příslušnou krajskou veterinární správu. Děkujeme.

Věra Sychrová

Co děláme pro polní ptáky

Foto: Michaela Kadavá

Hnízdo kulika říčního viditelně označené tyčemi tak, aby je nezničila těžká technika

Ptáci zemědělské krajiny, ještě před třiceti lety běžní a hojní, jsou dnes nejohroženější a nejvíce ubývající skupinou ptactva v celé Evropě. Populace dříve všudypřítomného bahňáka čejky chocholaté poklesla od roku 1982 o 80 %, populace koroptve polní dokonce o 90 %. U některých druhů už počítáme pouze desítky párů, a tak potřebujeme ochránit každého jedince. Důvodů je mnoho, především však jde o intenzivní způsob zemědělského hospodaření včetně nadměrné chemizace, s tím spojený nedostatek potravy a úbytek vhodného prostředí, ale i o lidské nástrahy. Ptáci mizí ze zemědělské krajiny kvůli nám lidem. A my lidé jim můžeme pomoci se do krajiny vrátit. V ČSO se o jejich návrat usilovně snažíme.

V roce 2019 jsme tehdejšímu ministru zemědělství Tomanovi odevzdali více než 56 000 podpisů pod peticí **Vraťme život do krajiny**, kterou jste mnozí podepsali. Žádali jsme ho, aby se z titulu své funkce zasadil o zdravé zemědělství v naší zemi i v celé Evropě, a vyzvali jsme ho, aby pomohl prosadit takovou podobu nové zemědělské politiky, která bude k přírodě a jejím obyvatelům výrazně šetrnější a jejíž systém zemědělských dotací bude podporovat odpovědné hospodaření a zabraňovat dalšímu zbytečnému poškozování přírody a krajiny.

Přestože v nové zemědělské politice nakonec bohužel zůstávají některé podmínky z pohledu ochrany přírody nedostatečné, i díky petici se nám podařilo zavést řadu pozitivních novinek.

1. Snažíme se, aby se do našich polí vrátily koroptve polní. Proto jsme pomohli připravit a prosadit dotaci „Kombinovaný biopás“. Zemědělci, kteří vysejí rostliny, jimiž se koroptve živí a v nichž se mohou ukrýt, tak získají na toto šetrné hospodaření podporu.
2. Chceme pestrou a odolnou krajinu! Proto jsme rádi, že i naším přičiněním nyní zemědělci mají povinnost vytvářet takzvané neproduktivní plochy, jako jsou meze, úhory

či remízky. Kolem vodních toků v těsném sousedství polí zase musejí vytvářet široké jetelotrávní pásy. Ty ochrání vodu před splachy z pole a současně poskytnou útočiště mnoha druhům živočichů.

3. Prosadili jsme větší ochranu hmyzu a ptáků na travních porostech. Nově budou zemědělci pobírající dotace na šetrné hospodaření na loukách o minimální rozloze 10 ha povinni ponechat na 3–15 % výměry nepokosené plochy, kde se bude moci rozmnožovat hmyz a ptáci zde naleznou útočiště i během seče.
4. Nekonečné lány jsou nehostinnou pouští pro vše živé v krajině. Proto nás těší, že alespoň na plochách nejvíce ohrožených erozí smí být nyní výměra pole osetého jednou plodinou nejvýše 10 ha.

Těmito kroky se v ČSO snažíme o uzdravení celé krajiny, což je práce nesmírně zdlouhavá a ne vždy korunovaná úspěchem. Ale nevzdáváme se, hovoříme se zemědělci a snažíme se, aby se jich co nejvíce zapojilo do dotačních programů podporujících hospodaření šetrné k přírodě. Kromě vylepšování systému zemědělských dotací se aktivně zasazujeme o ochranu polních ptáků, a to často s pomocí mnoha nadšených spolupracovníků převážně z řad členů ČSO.

Kterým druhům se nejvíce věnujeme

Zvláštní pozornost věnujeme zejména sýčkům a druhům hnízdícím na zemi, které pod koly zemědělské techniky často přicházejí o svá hnízda se snůškou či již vylíhnutými mláďaty.

Sýček obecný

Naše kdysi nejběžnější sova se za pouhých padesát let stala kriticky ohroženou. Jako jediný ptačí druh má v Česku vlastní záchranný program, na jehož přípravě jsme se významně podíleli. Sýččí populace čítající kolem stovky párů u nás žije již jen na několika málo místech, nejvíce v severních a středních Čechách, několik posledních párů zbývá na Plzeňsku a na jižní Moravě. Důvodem úbytku je především malá pestrost naší krajiny,

Instalace budek pro sýčky

Foto: archiv ČSO

Sýček obecný na jednom z posledních hnízdišť

Foto: Jiří Hornek

velkoplošné zemědělství s nadměrným používáním chemie, které způsobuje nedostatek potravy, omezené hnízdní možnosti, vysoká predace, ale i lidské pasti.

Sýčkům se věnujeme s vysokým nasazením a za pomoci projektových i dárcovských peněz se již snad podařilo dostat je z nejhoršího – úbytek sýččí populace se zastavil, ačkoli stále zůstává velmi zranitelná. Dvě poslední hnízdní sezony se sýčkům moc nedařilo a zatím nevíme, v jaké kondici přežili letošní zimu. Bójujeme tak doslova o každého jedince.

Kromě pravidelného monitoringu ve stávajících i nově vybraných lokalitách pokračujeme ve vyvěšování speciálních budek, které jsou zabezpečené proti predátorům, nejčastěji kočkám a kunám. Zahníždění v těchto budkách výrazně zvyšuje šanci na úspěšné vyvedení mláďat. Z okolí sýččích hnízdišť odstraňujeme lidské pasti, jako jsou různé trubky či nezabezpečené vodní nádrže a komíny, ve kterých tyto zvědavé sovy často nacházejí smrt. V neposlední řadě také prohlubujeme spolupráci se zemědělci hospodařícími v místech výskytu sýčků. Pomáháme jim nastavovat zemědělské práce tak, aby sýčkům co nejvíce vyhovovaly. Příkladem mohou být pásové seče – na krátce stríženém trávníku se

Foto: Michaela Kadavá

Mláďata čejky obecné se na označeném hnízdě zdárně vyvíhla, květen 2023

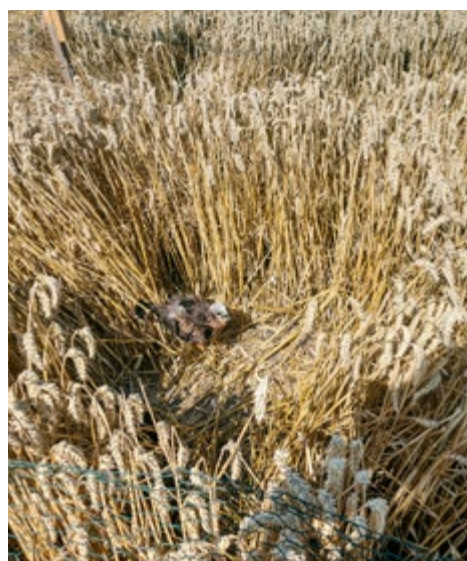

Foto: Kateřina Rohová

Hnízdo motáka lužního s mláďaty chráněné oplocenkou, Svitavsko, srpen 2022

sýčkům dobře loví, ve vysoké trávě zase nachází útočiště jejich potrava – drobní hlodavci a hmyz.

Pohled zemědělců na ochranu sýčka a životního prostředí, čerpání zemědělských dotací, ale i vztah k nám, ornitologům, osvětlil sociologický výzkum Jana Krajhanzla, jenž se zemědělci, kteří mají sýčka na svých pozemcích, vedl rozhovory. Z výzkumu vyplývá, že většina zemědělců chce spolupracovat, sýčka si váží a chtějí něco udělat i pro zlepšení pestrosti krajiny. Bohužel se velmi často setkávají s velkou byrokracií a nedostatkem informací.

Nadějnou novinkou v ochraně sýčka by se mohly stát správně prováděné repatriace (tzn. vypouštění jedinců z chovu v lidské péči do volné přírody). Vypouštění sýčků nebylo doposud prokazatelně úspěšné ani u nás, ani v zahraničí. Pracovní skupina složená z českých odborníků ze zoologických zahrad, záchranných stanic, vědeckých institucí a státní ochrany přírody však vytvořila novou metodiku, jež popisuje kroky, které je třeba dodržet pro dosažení úspěchu. Repatriace nicméně považujeme pouze za doplňkovou aktivitu k posílení stávající populace. Důležité je především zajistit pro sýčka v naší krajině vhodné prostředí a dostatek lovišť i hnízdišť.

Čejka chocholatá

Patří mezi nejrychleji ubývající ptačí druhy, dnes u nás hnízdí 6000–9000 párů. Tak jako u sýčka jsou u nás oblasti, kde tohoto dříve hojného bahňáka už nenaleznete. Dříve žily čejky v zamokřených travních porostech, ale po intenzivním odvodňování krajiny se přesunuly spíše na pole. Tam, ale i na loukách jejich hnízda ohrožuje těžká zemědělská technika.

Chřástal polní

Skrytě žijící chřástal polní hnízdí ve vysoké trávě luk a pastvin a příležitostně i na polích. Při senoseči často přicházejí o život mláďata, ale i dospělci, zejména pokud seč probíhá od kraje ke středu a ptáci nemají kam utéct. Ohrožuje je také intenzivní pastva, protože dobytek udupáváním a spásáním porostu likviduje nezbytný vegetační kryt i samotná hnízda. Dnes u nás hnízdí 1200–2000 párů.

Moták lužní

Dravec, který hnízdí v zemědělských plodinách vždy na zemi. Jeho hnízdo je tedy stejně ohrožené zemědělskými pracemi jako v případě čejek či chřástalů. Dříve u nás hnízdil vzácně, ale v posledních letech došlo k nárůstu jeho početnosti a právě přímá ochrana hnízd na tom má významný podíl. Zatímco v letech 2001–2003 u nás hnízdilo jen 80–120 párů, v roce 2016 to už bylo zhruba 250 párů.

Koroptev polní

Bývala jedním z nejtypičtějších polních ptáků, její populace se ale mezi lety 1982–2022 snížila o více než 90%! V současnosti u nás hnízdí 8000–16 000 párů. Na vině je jednoznačně způsob hospodaření, kvůli kterému přichází koroptev o své optimální životní prostředí – pestrou mozaiku políček různých plodin oddělených mezemi s občasným zastoupením keřů. Místo toho převažují v krajině velké monokulturní lány, kde ptáci nenacházejí ani semena, ani hmyz a po sklizni ani úkryt.

Co konkrétně pro polní ptáky a těžce zkoušenou zemědělskou krajinu děláme

Mapujeme hnízda a chráníme je před technikou i před predátory. Hnízda čejek, ale i kulíků vyznačujeme dvěma dlouhými tyčemi tak, aby je traktorista viděl a mohl objet. Nyní chráníme asi 1–2 % známých čejčích hnízd, naším cílem je chránit alespoň 10 %. Pro chřástaly polní domlouváme posunutí seče na srpen a ponechání neposečeného porostu o rozloze nejlépe 3 ha. Hnízda motáků lužních chráníme před vysekáním a pozemními predátory zvláštní ohrádkou. Pečujeme o zamokřené travní plochy, které se líbí čejkám i chřástalům. Zejména v ptačích parcích zabráňujeme odvodňování podmačených stanovišť a jejich zarůstání náletem.

Vyhledáváme spolupráci s novými zemědělci, šíříme osvětu, představujeme nové dotační možnosti pro hospodaření šetrné k ptákům.

Letos připravujeme videomanuál pro zemědělce s radami a návody, jak polní druhy ptáků chránit. Plánujeme jej natočit „pohledem traktoristy“, který z kabiny vyhledává ptačí hnízda.

Apelujeme na změny v legislativě, lobbujeme u zákonodárců a snažíme se prosadit změny v zemědělské politice.

Foto: Václav Zámečník

Nepokosená plocha ponechaná pro bezpečné hnízdění chřástala polního

Ověřujeme účinnost dotačních titulů, vhodnost nových lokalit určených k zařazení do programů šetrného hospodaření a rozšíření stávajících.

Aktivně se zapojujeme do diskuse o obnově naší poničené krajiny, jednáme s úředníky krajů, ministerstva zemědělství a životního prostředí i s europoslanci a navrhujeme právní předpisy prospěšné nejen pro ptáky, ale pro celou krajinu.

Co můžete udělat vy

Především zapisujte svá pozorování do faunistické databáze Avif na birds.cz. Zadaná data nám pomohou lépe zacílit přímou ochranu. Chcete se více zapojit do ochrany čejek, motáků a dalších polních ptáků nebo jste zemědělec, který by na svých pozemcích chtěl hospodařit šetrně? Vlastníte pozemky a chcete na nich podpořit ptáky? Napište zemědělskému koordinátorovi ČSO Václavu Zámečníkovi na e-mail zamecnik@birdlife.cz.

Podpořit ochranu sýčků a dalších druhů zemědělské krajiny můžete i finančně. Věříme, že společně se nám podaří tyto krásné ptáky zachovat i pro příští generace. **Srdečně děkujeme!** Můžete využít dárcovský portál www.darujme.cz/sycci-zemedelska-krajina, kde lze snadno platit kartou nebo zrychleným převodem.

Můžete využít i klasický bankovní převod na č. ú. 2800277111/2010, var. s. 55, spec. s. vaše členské číslo (na požádání sdělíme na vackova@birdlife.cz). Záchrana sýčků a dalších druhů zemědělské krajiny je časově velmi náročná a pozitivní změny v krajině se na ptačích populacích odrážejí zatím spíše jen lokálně. Velmi proto oceníme vaši dlouhodobou podporu formou trvalého příkazu. Ten lze nastavit také přímo na dárcovském portále.

Děkujeme všem, kterým není osud polních ptáků lhostejný!

Lucie Hošková, Zuzana Holubová, Michaela Kadavá, Lucie Vacková, Václav Zámečník

Pět nejlepších míst na dovolenou (... a na ptáky)

Foto: Zdeněk Valeš

S blížícími se letními prázdninami roste v rodině birdera nervozita. Kam letos pojedeme na dovolenou? Do myslí se vkrádají vzpomínky na popršených čtrnáct dní v Norsku, kde jsme po vřesovištích naháněli kulíky, nebo na otravné komáry v Camargue při pozorování plameňáků z lodi. A tak manželka přejde do protiútku s argumentem, že ptáci se přece dají pozorovat všude, a proto se letos jede k moři. Jestliže jste se ocitli v podobné situaci, dovoluji vám nabídnout pět ověřených tipů na dovolenou, kde bude spokojená celá rodina.

TENERIFE, KANÁRSKÉ OSTROVY

Celoročně příjemné klima, nezapomenutelná krajina a přátelské prostředí lákají na ostrovy věčného jara tisíce turistů. Pro milovníky divoké přírody jsou to zároveň takové evropské Galapágy. Kde jinde najdete osm endemických druhů a 14 poddruhů? Pěnkava modrá, holub kanárský či kanár divoký se skrývají v kulisách neopakovatelných přírodních scenérií – od stálezelených vavřínových lesů přes vyprahlé porosty borovic až po spalující tmavé sopečné kaldery.

R **LORO PARQUE** – Přeneste se přes davy turistů a nechte se okouzlit pestrobarevnými papoušky z celého světa, ale i spoustou dalších živočichů. Strávíte tu celý den a nikdo z rodiny se nebude nudit.

PICO DEL TEIDE – „Pekelná hora“, jak jí říkali původní obyvatelé Guančové, je spící sopka. Poslední erupce vytvořila fascinující krajinu zkamenělých lávových řek, kráterů, průduchů a skal neuvěřitelných tvarů, která je dostupná po silnici i turistických stezkách. Na samotnou horu vede lanovka, jen je nutné si včas obstarat povolení ke vstupu na vrchol.

LOS GIGANTES – nevelká vesnička na úpatí útesů vypínajících se až do výšky 800 metrů. Odtud nejčastěji vyrážejí výletní lodě za delfíny a velrybami.

PYRAMIDY V GUIMARU – malé muzeum věnované místním záhadným pyramidám, jejichž výzkumem se zabýval Thor Heyerdahl. V expozici je vystavena loď *Ra II* vyrobená z papyru, se kterou doplul z Maroka až na Barbados.

VAVŘÍNOVÝ LES – mlžný vavřínový prales Anaga. Vysoko nad mořem se o hranu skalních štítů zachycuje vlaha z Atlantiku a v mlžném oparu se daří vavřínům. Budete překvapeni, jak odlišně tu zní zpěv červenky.

Z **LOS LAJAS** – kemp s rozlehlým místem pro pikniky se nachází v borovicových lesích na úpatí Pico de Teide. Za zdejšími toaletami pobíhá známý endemit Kanárských ostrovů pěnkava modrá. V keřích poletují kanáři divocí a na kmenech zkroucených borovic hledá potravu tenerifský poddruh strakapouda velkého.

GOLF DE SUR – golfová hřiště se stále svěží trávou jsou magnetem pro ptáky. Právě tady je asi nejsnadnější pozorovat orebici berberskou. Sice to není endemit, ale na zemi není mnoho míst, kde ji lze tak snadno potkat. Hned za plotem pobíhá po suchých planinách další endemit linduška kanárská.

Z **CHARCAS DE ERJOS** – jeden z mála místních mokřadů. V křovinách je spousta budničků kanárských, sýkor modrých a kanárů divokých. Spojíte-li výlet

Foto: Zdeněk Valeš

Sýkora modrá (*Cyanistes teneriffae*), endemický druh ostrova Tenerife

s návštěvou nedalekého údolí Sendero Monte del Agua, můžete pozorovat i oba měkkozobé endemity – holuba kanárského a vavřínového.

MIRADOR LAS GRIMONAS – vyhlášené místo, kde každý birder do pár minut uvidí holuba vavřínového. Lze tu pozorovat i sokola stěhovavého nebo ostříže jižního.

- T** • Létají sem nízkonákladové aerolinky z Prahy, Vídně i Berlína.
- Ubytování doporučuji zarezervovat na jihozápadním pobřeží, kde je počasí nejstabilnější. Okolo vede dálnice, po které se rychle přemístíte na jižní i severní pobřeží. Centrem je Los Christianos.
- Severní pobřeží je deštivější a často oblačné.
- Půjčení auta je tu samozřejmostí. Cena je nízká, silnice dobré a doprava klidná. Nikdo nikam nespěchá.
- Budete-li mít chuť navštívit další ostrovy, jedte trajektem. Plavbu si zpestřete pozorováním mořských ptáků, zejména buňňáků a buňňáčeků.

Kam vyrazit: **R** s rodinou, **Z** na ptáky, **T** praktické tipy

Krajina na severu Tenerife

 Pěnkava tenerifská (*Fringilla teydea*), další ostrovní endemit

COSTA BLANCA

O jihozápadním pobřeží Španělska se říká, že má nejzdravější klima na planetě. Jedinečné přírodní scenérie, malebná městečka, dlouhé písčité pláže a hlavně výjimečné mikroklima zde dovolují trávit dovolenou už od dubna až do října. Navíc v pobřežní oblasti od Valencie na severu až po Cartagena na jihu leží desítky ptačích mokřadních rezervací, kam si můžete doslova odskočit z pláže. Během desetidenní dovolené tu lze spatřit 150–200 ptačích druhů. Nezapomeňte navštívit i nedaleká vnitrozemská pohoří.

R **ALICANTE** – vstupní brána do letovisek Costa Blanca. Stojí za to projít staré město a navštívit hrad Santa Bàrbara. Zajímavá je i plavba na ostrůvek Tabarca, který je rezervací mořské flóry a fauny a ideálním místem pro šnorchlování. Cestou je šance pozorovat mořské ptáky.

CARTAGENA – město s bohatou historií. Najdete tu památky z dob římského osídlení, pevnosti z 18. století, kdy se město stalo centrem španělského námořnictva, i nádherné měšťanské domy z 19. století. Procházku městem si zpestřete koupáním na nedaleké pláži.

CABO DE PALOS – maják na mysu Palos. V okolí je několik zrádných skal, kde ztroskotala spousta lodí. I proto patří k nejlepším místům na šnorchlování ve Španělsku. Nedaleká rezervace Calblanque zaujme milovníky divokých pláží.

MAR MENOR – neboli Menší moře. Od Středozemního moře je odděleno pásem pevniny La Manga. Vyniká vyšší salinitou i teplotou. Bahenní lázně, které pozitivně působí na pokožku i dýchací a pohybové ústrojí, jsou skvělou relaxační zastávkou po celodenním birdingu.

MURCIA – historické město s geniem loci, známé jako město věčného jara. V některém z jeho barokních či renesančních domů ochutnejte zdejší gastronomické speciality. Za návštěvu stojí i nedaleká socha Ježíše v nadživotní velikosti v Monteagudo, kolem níž často proletuje orel nejmenší.

VALENCIE – třetí největší španělské město, kde však život plyne tak nějak pomaleji. Sice je už hodně severně od Costa Blanca, ale jeho návštěvu rozhodně nevynechejte. Historické centrum obklopuje park Turia, založený v bývalém říčním korytě, s mnoha introdukovanými druhy, včetně bulbula velkouchého. I proto je Valencie mekkou urbánního birdingu.

Z **EL HONDO** – přírodní park nedaleko města Elche, který projdete po dřevěných chodnících. Z pozorovatelů uvidíte kachnici bělohlovou, lysku hřebenatou, čírku úzkozobou i další z celkem 172 zaznamenaných druhů. Mnohé z nich se dají skvěle fotit, protože si zvykly na blízkost lidí. Vstup zdarma.

L'ALBUFERA – národní park ležící na jih od Valencie. Sladkovodní jezero hostí 300 ptačích druhů. Pozorovat je můžete z pronajatých loděk při romantické plavbě po jezeře i v jeho okolí, kam vás zavedou stezky pro pěší.

Přírodní rezervace L'Albufera, Valencie, Španělsko

Rezervace El Hondo, Costa Blanca, Španělsko

 Aratinga červenolící (*Psittacara erythrogenys*), jihoamerický invazní druh, který dokázal přežít v městských parcích Valencie, kde nyní tvoří hlučnou hejnu

Z SIERRA ESPUÑA a ÚDOLÍ GUADALENTÍN – pohoří na západ od Murcie, kde se vyskytuje orel skalní nebo rorýs velký. V nedalekém, v létě většinou suchém údolí Guadalentín narazíte na dropy malé, skřivánky, kalandry, kukačky a další stepní druhy.

LAGUNAS DE LA MATA – laguny zvané Valencijské mrtvé moře. Nesmí se v nich koupat, ale v jejich okolí je několik stezek a pozorovatelů, ze kterých je na jezero dobře vidět. Saliny jsou důležitou hnízdní a migrační oblastí. Hnízdí tu například racek zelenonohý, stovky plameňáků růžových, pisily čáponohé.

- T**
- Do Valencie nebo do Alicante létají nízkonákladové aerolinky.
  - Torrevieja je oblíbenou destinací českých turistů. Je tu i česká hospoda, do které se zavází plzeňské pivo.
  - Pronájem auta je tu levný.
  - Většina lokalit se nachází podél pobřeží a je dobře dostupná. Všude jsou parkoviště a ploty, aby nedocházelo k rušení ptáků.

DELTA PÁDU

Na severovýchodním pobřeží Itálie se nachází biologicky bohatá oblast přírodních vodních toků, bažin, lagun, zatopených lesů, borových lesů a pobřežních dun. Ač je krajina mezi Benátkami na severu a Ravennou na jihu hustě osídlená, po dlouhá léta zde žijí lidé a příroda bok po boku. Navíc je to ideální místo pro ty, kdo chtějí na dovolené skloubit poznávání historických památek a pozorování ptáků. V celém území můžete pozorovat až 370 stálých nebo stěhovavých ptačích druhů.

R BENÁTKY – historický šperk na jadranském pobřeží Itálie. Doporučuji koupit si celodenní jízdenku na vaporetto a projet celé Benátky hromadnou dopravou.

CHIOGGIA – zvaná Malé Benátky. Staré město je propletené kanály a mosty a při pohledu shora má podobu rybí kostry. Městský ruch je tu však mnohem klidnější a život autentičtější než v Benátkách.

RAVENNA – sem se jezdí za raně křesťanskými mozaikami, které zdobí několik staveb. Pro Čechy je město zajímavé i tím, že tu na přelomu letopočtů v římském zajetí dožil Marobud, první doložený vládce na českém území.

ABANO TERME – jedny z nejstarších termálních lázní na světě.

VALSANZIBIO – monumentální zahrada založená před 350 lety patří mezi nejkrásnější barokní zahrady světa.

Z PORTO LEVANTE – kanál Po di Levante rozděluje deltu na severní a jižní část. Přímou v městečku Porto Levante sice občas jezdí trajekt, ale i tak doporučuji si návštěvu rozdělit. Po hrázích lagun na obou stranách kanálu lze jezdit autem, ale člověk pořád zastavuje. Tu u hejna tenkozobců opačných, tam u vypuštěné laguny, po které pobíhají stovky bahňáků, jinde kvůli mandelíkovi nebo dudkovi na sloupu. Stále počítáte šest všudypřítomných druhů rybaků.

SACCA DEGLI SCARDOVARI – mořská laguna oddělená od moře písčnými jazyky s průměrnou hloubkou okolo 1,5 metru je místem, kde se rybaří a chov ústřic mísí s divokou přírodou. Na divokých plážích pobíhají ústřičníci, nad hladinou poletují rybáři.

VALLE DE COMACCHIO – rozsáhlá salina, kterou lze objevovat z okolních stezek nebo přímo z lodi. Hnízdí tu plameňáci, kolpíci, pisily.

PUNTE ALBERETE – sladkovodní záplavový les, jeden z posledních v jižní Evropě, severně od Ravenny. Na pětikilometrovém okruhu s pozorovatelnami uvidíte kormorány malé, kvakoše, bukače, volavky a kolonie ibisů hnědých.

VAL CAMPOTTO a VALLE SANTA – rezervace nedaleko vnitrozemského města Argenta, kde na ostrůvcích z lekninů hnízdí 200 párů rybaků bahenních a z rákosí se ozývají chřástali malí a kropenatí.

- T**
- Cesta autem z Prahy trvá 9–10 hodin.
  - Snadno se tu jezdí na kole. Jednotlivé laguny jsou rozděleny hrázemi, po kterých většinou vedou asfaltové silničky.
  - V deltě si pronajmíte motorový člun nebo jedte na výlet lodí.
  - Ideální základnou je město Chioggia. Nedaleko při pobřeží je i mnoho dobře vybavených kempů, kde to máte ze stanu na pláž jen několik kroků.

KRÉTA

Největší z řeckých ostrovů je ideálním místem pro ozdravnou kúru těla, myslí i ducha. Z rušných severních pláží a měst uniknete do hlubokých tichých soutěsek na jihu, které ústí na ještě stále divoké pláže Lybijského moře. S knihou o řecké mytologii v kapse pak navštívíte místa, o kterých se v ní píše. Navečer dlouze pojdáte skvělé pokrmy z místních surovin a zapijíte je vínem plným slunce. A při tom pozorujete hejna supů kroužících nad hlavou.

R Nelze vypsát všechna místa, která stojí za návštěvu. Kdo Krétu jednou navštíví, propadne jejímu kouzlu, vrátí se zpět a vždy objeví něco nového.

KNÓSSOS – archeologické naleziště, kde Arthur Evans odkryl rozsáhlý palácový komplex minojské kultury. Trochu kontroverzně ho domodeloval betonem, což však návštěvníkům pomáhá domyslet si krásu původní zástavby. Říká se: „Kdo nebyl v Knóssu, nebyl na Krétě“, ale hned se dodává: „A kdo tam byl, víckrát už tam nepůjde.“ Bývá tam opravdu hodně návštěvníků.

SOUTĚSKA SAMARIA – nejznámější a asi i největší soutěska na Krétě. Připravte se na celodenní výlet, je dlouhá 18 km. Místy je široká jen 3 metry a její stěny, podél kterých poletují rorýsi velcí, kavčata a supi, se tyčí do výšky 500 metrů.

MONI ARKADI – nejznámější klášter na Krétě z benátského období v horách nedaleko Rethymna. Renesanční stavba je kulturním centrem Kréty a symbolem odporu proti Turkům.

RETHYMNO – asi nejkrásnější město na Krétě. Najdete tu jedinečné památky z benátské i osmanské nadvlády, starý přístav s loděnicí a ohromnou pevnost Fortezza. A za městem skvělou pláž.

GRAMVOUSA – benátská pevnost na severozápadním pobřeží Kréty. Stojí na malém ostrůvku, kam je nutné doplnout lodí. Samotný ostrůvek je součástí chráněného území i proto, že je důležitou zastávkou migrujících ptáků.

Z Na Krétu se jezdí především za supy, kteří žijí v malých koloniích v soutěskách jižní hornaté části. Mezi celkem běžnými supy bělohavými se občas objeví i orlosup bradatý.

Z JEZERO AGIA – jeden z mála mokřadních biotopů na Krétě v létě. Má své prameniště, a tak nevysychá. Na hladině uvidíte kromě běžných kachen i poláka malého, v rákosí cetii nebo rákosníky.

PLATO LASSITHI – zelená oáza uprostřed vyprahlých skal. Je zde k vidění spousta ptačích druhů, zejména pěvců, jako je strnad zahradní nebo cvrčivý. Nad okolními horami lze spatřit raroha jižního nebo orlosupa bradatého.

FRANGOKASTELLO – okolí benátské pevnosti na jižním pobřeží je oblíbené zejména migrujícími ptáky.

Foto: Zdeněk Valeš

Delta řeky Pád, Itálie

Foto: Zdeněk Valeš

Kormorán malý (*Microcarbo pygmaeus*) v deltě Pádu

Přehrada Oymapinar neboli Zelený kaňon v Turecku

Cestování po Krétě

ASTEROUSIA – nevysoké hory při jižním pobřeží. Vyskytuje se tu sup bělohavý, orlosup bradatý, orel skalní, sokol stěhovavý, raroh jižní nebo orel jestřábí. Je to velmi teplé a suché místo, v létě je proto lepší jej navštívit brzy ráno.

APOSELEMIS a KATO GOUVES – i když to není právě nejkrásnější místo na Krétě, ptákům to nevadí a v ústí malé říčky do moře můžete zejména v srpnu narazit na zajímavé druhy (jako např. v roce 1999 na kolihu tenkozobou).

- T** • Levnější a dostupnější je sem vyrazit s cestovní kanceláří. Létá se z Prahy.
- Jako základnu doporučuji městečko Plakias při jižním pobřeží s krásnými plážemi a příjemnými tavernami. Hned nad městečkem začínají soutěsky.
- Zapůjčení auta je nanejvýš vhodné – ostrov je veliký. Doprava je sice klidná, některé silničky jsou však velmi úzké i pro jedno auto, zejména v horách. Je to ale zážitek, když vám vedle auta plachtí nad soutěskou sup!

TURECKÁ RIVIÉRA

Jižní pobřeží Turecka je směsicí krásných písčitých pláží, úchvatných historických památek, vynikající kuchyně i přátelské atmosféry a to vše je zahaleno do špetky orientu. Navíc pro birdera ještě okořeněné ptačími druhy, jako jsou prinie, bulbul, ketupa či pěvec.

R V antickém období se tato oblast Turecka nazývala Pamfýlie. Řekové tu založili několik velkých měst, jejichž ruiny můžeme obdivovat dodnes.

SIDE – ruiny starověkého města na břehu Středozemního moře, jež jsou velmi dobře zachovány i díky tomu, že okolí bylo dlouhá století opuštěné. Novou zástavbu zde vybudovali až řečtí vysídlenci z Kréty na počátku 20. století.

ASPENDOS – starověké město s nejzachovalejším amfiteátretem na světě, kde se dodnes hraje. Za návštěvu stojí i nedaleká akropole a akvadukt.

PHASELIS – nevelké římské rozvaliny na břehu moře. Vjezd je zpoplatněn. Je tu nádherné koupání a šnorchlování mezi antickými památkami na dně bývalého městského přístavu.

TERMESOS – nejpůsobivější rozvaliny řeckého města vystavěného na náhorní plošině 1000 metrů nad mořem. Vzhledem ke své odlehlosti je

i docela zachovalé. Je součástí národního parku, kde uvidíte bělořita skalního nebo sýkoru temnou.

Z **SIDE** – mezi rozvalinami antického města, které jsou volně přístupné a trochu stranou hlavního ruchu, lze pozorovat mimo všude přítomných vrbců a bulbulů například ůhýka běločelého nebo pěvce ryšavého.

PŘEHRADNÍ NÁDRŽ OYMAPINAR – místo, kde můžete spatřit ketupu rybí! Za jejím pozorováním sem pořádají cestovky ze Side výlety, ale pry se dá vidět i z lodi během dne. Bohužel se tu nedávno přehnal velký požár, a tak místo, nazývané „Zelený kaňon“, je v této době spíš kaňonem šedým.

Z **MANAVGAT** – kolem ústí této řeky jsou tůně obklopené rákosím, borovicovými lesy a suchá pole, která pravděpodobně vznikla nedávným vysušením mokřadů. V pomalu mizejícím biotopu lze ještě zastihnout ibisy, volavky, čejky trnité, různé druhy bahňáků.

AKSEKI a ČIMIKÖY – dlouhé údolí vedoucí do hor z této malé vesničky se jen hemží ptáky. Podél cesty létá po loukách desítky bělořitů šedých, plavých, skalních i škraboškových, ůhýci běločelí i obecní, pěnice turecké a brhlíci skalní. K zastižení jsou tu i zvonohlíci královští. Na hřbitově v Akseki se pry vyskytuje brhlík turecký. Pokud ho nezastihnete tam, v okolních lesích určitě.

- T** • Nejlevnější je sem vyrazit s cestovní kanceláří.
- Turecká riviéra je bezpečná část země, podobná Evropě.
- Půjčení auta je nezbytné. Doprava je tu sice trochu živelná, ale toho, kdo jezdí v Čechách mezi Děčínem, Prahou a Budějovicemi, tu nic nepřekvapí.
- I přes nedávnou inflaci jsou ceny na riviéře spíš „evropské“. Vše se tu přepočítává na eura, a dá se jimi dokonce i platit.

Pěnice turecká (*Curruca ruppelli*), Turecká riviéra

Zdeněk Valeš | je profesí veterinární lékař, ale ptáci se stali jeho vášní. Ve volném čase za ním cestuje, věnuje se jejich výzkumu jako kroužkovatel a koordinátor projektu RAS, přednáší o nich na veřejnosti a ve školách, nechává se jimi stále a stále okouzlovat.

Spolufinancováno
Evropskou unií

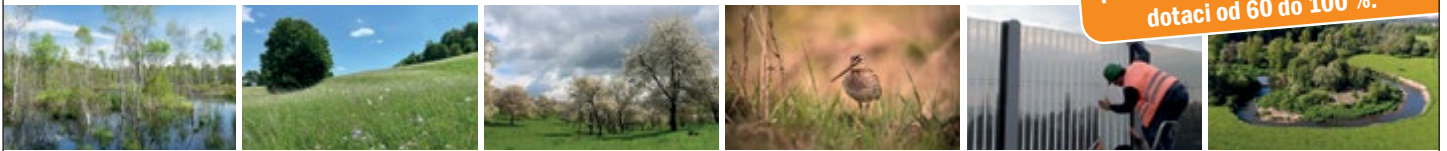

Operační program Životní prostředí 2021–2027

Dotace pro přírodu

snazší než kdy dříve

Na realizaci projektů v ochraně přírody a krajiny je možné získat dotaci od 60 do 100 %.

Zjednodušené metody vykazování výdajů

- jednoduché podání žádosti
- rychlé proplacení dotace
- bez dokládání smluv či faktur
- konečná cena je stanovena sazebníkem (Náklady obvyklých opatření MŽP)
- bezplatné konzultace
- fyzické a právnické osoby
- žádosti s celkovými výdaji nepřesahujícími 200 000 €

Lze podpořit opatření zaměřená například na vznik a obnovu tůň, rybníků, rašelinišť, výsadbu dřevin vč. remízků v zemědělské krajině, na revitalizace vodních toků anebo speciální opatření na zviditelnění stěn pomocí polepů snižující zraňování a úhyn ptáků.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
aopk-dotazy-opzp21@nature.cz

Foto: Bohumil Fišer, Dominik Chu Huu, Lukáš Martínek, Jan Mayer, Pavel Moravec, Nadace Partnerství – Adaptterra Awards (Vojta Herout), Zbyněk Sovik, Lucie Vítková

NEBERTE MLÁĎATA RODIČŮM!

Chcete-li opravdu pomoci:

- sbírejte jen mláďata viditelně poraněná nebo v přímém ohrožení života
- nalezená ptáčata usadte na nejbližší vyvýšené místo, savčí mláďata nechte na místě, matka se o ně postará
- zachovejte v přírodě klid a nerušte je v jejich prostředí, nenechávejte v přírodě volně pobíhat psy
- odebráním zdravého živočicha z přírody porušujete zákon

Nevíte si rady? Volejte záchrannou stanici živočichů.

Stáhněte si aplikaci Zvíře v nouzi a mějte kontakty vždy po ruce

www.zvirevnouzi.cz

centrální dispečink
774 155 155

Záchranu mláďat podporují:

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Středočeský kraj

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

meopta

Založeno 1933

90
1933 - 2023
Slavíme 90 let

Jedinečnost se skrývá v detailu

MeoStar B1 Plus 10x42 HD

- MIMOŘÁDNÁ OSTROST, KONTRAST A ROZLIŠENÍ
- VYSOKÁ SVĚTELNÁ PROPUSTNOST A VĚRNOST BAREV
- NEJOBLÍBĚNĚJŠÍ DALEKOHLEDY PRO POZOROVÁNÍ PŘÍRODY

VODOTĚSNÝ

PLNĚNÝ
DUŠÍKEM

Mg-AL TĚLESO

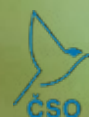
MEOBRIGHT

MEODROP

VYSOKÉ
ROZLIŠENÍ

Doporučeno Českou
společností ornitologickou.
Slevy pro členy ČSO
na www.birdlife.cz/meopta.

Nakupujte na
eshop.meopta.com

ATC/STC
DOBRODRUŽSTVÍ
ČEKÁ

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK